

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Bakalářská práce

Odpovědnost mládeže za protiprávní činy

(zák. 218/2003 Sb.)

Pavλίna Štruncová

© 2009 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma “*Odpovědnost mládeže za protiprávní činy (zák. 218/2003 Sb.)*“ vypracovala samostatně po odborných konzultacích s vedoucím bakalářské práce **JUDr. Ing. Miloslavem Preiningerem** a s použitím uvedené literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze, duben 2009

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji touto cestou JUDr. Ing. Miloslavu Preiningerovi za jeho cenné připomínky a rady, které mi poskytoval při konzultacích během zpracování mé bakalářské práce. Zároveň děkuji dotazovaným pracovníkům Probační a mediační služby České republiky a pracovníkům Policie České republiky za poskytnuté informace, které byly zpracovány v této bakalářské práci.

Odpovědnost mládeže za protiprávní činy (zák. 218/2003 Sb.)

**Responsibility of youths for illegal activity (Article No. 218/2003
collection)**

Shrnutí

- Cílem mé bakalářské práce bylo bližší seznámení s problematikou kriminality mládeže, poukázat na její příčiny a důsledky, jakožto na celospolečenský problém.
- Odbornými konzultacemi s příslušnými policisty Policie ČR, Krajského ředitelství policie Západočeského kraje, Obvodního oddělení Cheb, úředníky Probační a mediační služby České republiky, středisko Cheb, jsem měla možnost se do hloubky seznámit s prací a úlohou těchto odpovědných orgánů a institucí. Ve své práci jsem se snažila takto získané poznatky a statistické údaje shrnout a zanalyzovat.
- Závěrem jsem do práce zařadila své osobní názory na aktuální stav včetně právní úpravy, tj. právní předpisy upravující odpovědnost mládeže za protiprávní činy, a taktéž jsem do práce zařadila aktuální poznatky ohledně chystaných změn v novém trestním zákoníku, který nabude účinnosti 1.1.2010, a který se mimo jiné zásadním způsobem dotkne i řešení odpovědnosti mládeže za protiprávní činy.

Summary

- The goal of this essay is the introduction with the problem of youth crime as a problem of the society as a whole and to show it's causes and consequences.
- Special consultations with the Western Czech Police head office, the Cheb branch office and the officers of the probation and mediation services in Cheb, I had the opportunity to deeply familiarize myself with the work of these specialists and institutions. In my work, I tried to consolidate and to analyze my gathered research and statistics.
- In conclusion, I also added my personal opinions on the actual status including legal changes which mean regulations of youth responsibility for their illegal acts. I also added actual findings regarding future changes of the new criminal code, which will come into effect from 1.1.2010 and will heavily affect the youth responsibility for their illegal acts.

Klíčová slova

mládež

provinění

čin jinak trestný

Probační a mediační
služba České republiky

opatření

kriminalita

tým Eger

Key words

youth

offence

criminal offence

Probation and Mediation
Services of the Czech Republic

pracaution

crime

team Eger

Obsah

1. Úvod	6
2. Cíl práce a metodika	7
2.1 Cíl	7
2.2 Metodika	8
3. Exkurze do historie	9
4. Současná právní úprava	11
4.1 Hlava I ZSM – Obecná ustanovení	11
4.1.1 Ustanovení § 1	11
4.1.2 Ustanovení § 2	12
4.1.3 Ustanovení § 3	12
4.2 Hlava II ZSM – Mladiství	13
4.2.1 Trestní odpovědnost mladistvých, zánik trestnosti	13
4.2.2 Opatření ukládaná mladistvým	13
4.2.2.1 Výchovná opatření	15
4.2.2.1.1 Dohled probačního úředníka	15
4.2.2.1.2 Probační program	17
4.2.2.1.3 Výchovná povinnost a výchovné omezení	17
4.2.2.1.4 Napomenutí s výstrahou	18
4.2.2.2 Ochranná opatření	18
4.2.2.3 Trestní opatření	18
4.2.3 Díl 7 ZSM – Řízení v trestních věcech mladistvých	19
4.3 Hlava III ZSM – Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let	23
5. Kriminalita mládeže	25
5.1 Příčiny kriminality	25
5.1.1 Endogenní příčiny	25
5.1.1.1 Genetika	25
5.1.1.1.1 Studie dvojčat	25
5.1.1.1.2 Adaptační studie	26
5.1.1.2 Konstituce	26
5.1.2 Exogenní příčiny	27
5.1.2.1 Vliv rodinné výchovy	27
5.1.2.2 Vliv školy	28

5.1.2.3 Vliv party	29
5.1.2.4 Vliv informační a komunikační technologie	30
5.1.2.4.1 Televize	30
5.1.2.4.2 Internet	31
5.1.2.4.3 Mobilní telefon	31
5.2 Tým Eger	32
5.2.1 Právo pro každý den	33
5.2.2 Case management	34
5.3 Statistická data	35
6. Úloha PMS v praxi	38
6.1 Poslání a cíle PMS u mládeže	38
6.2 Pojem probace a mediace	38
6.3 PMS v přípravném řízení u mladistvých	39
6.3.1 Zahájení činnosti specializovaného úředníka	39
6.3.2 Činnosti poskytované specialistou PMS v průběhu přípravného řízení..	40
6.4 PMS v oblasti náhrady vazby mladistvého jiným opatřením	42
6.4.1 Činnost střediska PMS před rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení	42
6.4.2 Činnost střediska PMS po rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení	43
6.4.3 Činnost střediska v případě bylo-li rozhodnuto o náhradě vazby mladistvého dohledem	44
7. Závěr	45
8. Seznam literatury	48
8.1 Zákony	48
8.2 Literatura	48
8.3 Internetové portály	49
8.4 Ostatní	49
9. Seznam tabulek a obrázků	50
10. Přílohy	51

1. Úvod

Mojí bakalářskou práci na téma „*Odpovědnost mládeže za protiprávní činy (zák. 218/2003 Sb.)*“ jsem si zvolila z toho důvodu, že mě problematika dětí mladších 15 let a mladistvých velice zaujala a také je v poslední době hodně medializována v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku, kdy jednou z novinek v obecné části tohoto nového kodexu je snížení hranice trestní odpovědnosti osob z patnácti na čtrnáct let. I přes statisticky klesající počet protiprávních činů spáchaných mladistvými či dětmi mladšími patnáct let, na čemž má zcela nepochybně i zásluhu existence současného zákona č. 218/2003 Sb. se všemi jeho nástroji k působení na takovoto pachatele, lze především zaznamenat změnu ve skladbě páchaných provinění. Nejedná se totiž pouze o drobné krádeže, nýbrž lze v řadě případů shledat v jejich jednání znaky podstatně závažnějších protiprávních činů jako např. ublížení na zdraví, loupeže, znásilnění apod.. A za další, což je alarmující, lze v jednání mladistvých pachatelů nalézt změnu ve způsobu provedení činů a s tím i související závažnější následky. V současné době mají na veřejné mínění značný vliv média, která především s oblibou prezentují násilí obecně, nevýmaje násilí páchané mládeží, nelze ale popřít skutečnost, že dochází k brutálnějšímu protiprávnímu jednání mládeže. Je nutno brát v potaz, že děti jsou naší budoucností a pokud nebudeme schopni pružně reagovat na protiprávní jednání mládeže a preventivně působit, hrozí nám, že jejich rozvíjející se osobnost půjde těžce napravit. V tomto ohledu je důležité hledat a nalézt příčiny protiprávního jednání mládeže. Do tohoto složitého procesu není možné zapojení pouze orgánů činných v trestním řízení, ale především příslušných státních orgánů, které mají s problematikou kriminality mládeže zkušenosti, viz orgán sociálně-právní ochrany dětí, probační a mediační služba, zájmová sdružení aj.. Při řešení problémů s kriminalitou mládeže je vyžadován, vycházejíc ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zvláštní přístup vzhledem k její rozumové a mravní vyspělosti. Za tímto účelem jsou zřizovány a fungují v řadě měst multidisciplinární týmy, které jsou zaměřeny a specializují se na trestnou činnost mládeže, na její prevenci a řešení. Nicméně se domnívám, že i přes zapojení všech odpovědných orgánů zůstává hlavní a nezaměnitelná úloha předcházení a zamezování páchaní trestné činnosti nezletilých osob na straně rodiny.

2. Cíl a metodika

2.1 Cíl

Cílem bakalářské práce je rozbor současné právní úpravy postavení dětí mladších patnácti let a mladistvých v trestním právu v České republice. Pro tyto dvě kategorie mládeže platí společný zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Pozornost je věnována jednotlivým ustanovením tohoto zákona. Z důvodu velkého rozsahu tohoto tématu není možné se detailně věnovat celé právní úpravě, a proto se zaměřuji jen na nejdůležitější a nejzajímavější ustanovení z hlediska Probační a mediační služby České republiky. Dále se věnuji činnosti specializovaných úředníků probační a mediační služby s mladistvými pachateli, které mají svá specifika a kladou na speciálně vyškolené úředníky probační a mediační služby zvláštní požadavky, které vyplývají právě z tohoto zákona, dále také z metod práce a přístupů k této skupině obyvatel. Součástí této práce je zpracování statistických dat kriminality mládeže, analýza příčin, včetně uvedení činnosti skupiny Eger tým, jejíž náplní v rámci chebského regionu je předcházení a řešení kriminální činnosti mládeže a navázání lepší komunikace mezi odpovědnými orgány. Z hlediska vývoje soudnictví ve věcech mládeže zmiňuji stručně v této práci první československý zákon týkající se trestných činů mládeže, tj. zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, který vlastně jako jediný až do roku 2004, kdy nabyl účinnosti nový zákon č. 218/2003 Sb., položil ucelené základy trestního zákonodárství nad mládeží, neboť jak je dále uvedeno, problematika trestní odpovědnosti, trestání a trestního stíhání mladistvých byla od 1.1.1962 řešena v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Cílem této práce není pouze zhodnocení současně platné právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže, ale cílem je také poukázat na některé nedostatky, které tato právní úprava obsahuje a které mohou pramenit ze složitosti tohoto právního předpisu.

2.2 Metodika

Metodikou pro vypracování bakalářské práce je sběr veřejně dostupných informací, jak z odborné literatury, časopisů, internetových portálů, z policejních i probačních a mediačních spisových materiálů, tak z každodenního života. Ke sběru dat jsem také použila techniku polostrukturovaných rozhovorů, u kterých jsem si dělala poznámky a později je analyzovala. Polostrukturovaný rozhovor se tedy stal tou nejlepší cestou pro zjištění a pochopení potřebných informací. Bylo mi také umožněno nahlížet do spisů Probační a mediační služby České republiky, střediska Cheb, kde jsem zjišťovala postup při řešení jednotlivých případů. Zjištěné statistické údaje ze specializovaných internetových portálů, které jsem zpracovávala do tabulek a grafu, jsem navzájem porovnávala a také vyhodnocovala.

3. Exkurze do historie

„Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž že je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl... To však vyžaduje, aby trestné činy spáchané ve věku mladistvém byly posuzovány, hledíc k nedokonanému vývoji mladistvého a k jejich příčinám, mírněji a odchylně od trestných činů osob dospělých, a aby také trestní řízení bylo přizpůsobeno věku mladistvého provinilce.“¹

Tento úvodní odstavec, společně s mottem: *„Co nejméně trestati, co nejvíce vychovávat i je-li nutné trestati, pak i trestem vychovávat i polepšovati“*² dostatečně vystihuje myšlenku a ducha prvního československého zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictvím nad mládeží. Tímto zákonem došlo poprvé v našich zemích k samostatné kodifikaci trestního práva mládeže. Tento zákon byl připravovaný již v dobách Rakousko-Uherska a vytyčil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 14 let. Děti, které byly mladší 14 let, mohly být pokárány soudem, nebo se jejich potrestání přenechávalo škole či rodině. Dále mohly být odsuzovány jen za čin, který se u dospělých pachatelů trestal doživotním vězením nebo trestem smrti, a to k pobytu v léčebném ústavu nebo k ochranné výchově. Mladistvý mohl být odsouzen k podmíněnému nebo nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Do 21 let věku pachatele mohl být uložen ochranný dozor, buď jako alternativa trestu nebo paralelně s trestem. Mezi další možnosti spadá soudem uložená ochranná výchova, kterou provozoval výchovný státní nebo soukromý ústav, jenž měl státní licenci. Pokud soud shledal za vhodné, mohl od potrestání mladistvého upustit. Soud rozhodoval podle toho, co bylo pro jedince nejlepší, a měl možnost pokárat rodiče, kteří zanedbávali výchovu dětí. Mládež, která byla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, vykonávala trest v samostatných odděleních trestnic nebo ve specializovaných zařízeních pro mládež, tresty nad šest měsíců v polepšovnách a kratší tresty ve výchovných.

A právě na tento zákon, v němž hrála dominantní úlohu snaha vychovávat a ochránit mladistvého před škodlivými vlivy, se snaží navázat zákon č. 218/2003 Sb.,

¹ Miříčka, A., Scholz, O.: O trestním soudnictví nad mládeží, Československý kompas: Praha, 1932, s. 1.

² Miříčka, A., Scholz, O.: O trestním soudnictví nad mládeží, Československý kompas: Praha, 1932, s. 5.

o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen ZSM), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2004. Tato právní úprava tedy vychází, samozřejmě v mantinelech kompatibilitosti s právem Evropské unie a s mezinárodními závazky České republiky, z našeho dosavadního kulturně historického vývoje a zároveň se snaží postavit po bok evropských samostatných právních úprav trestního práva mládeže. Systém soudnictví nad mládeží počítá se specializovanými odborníky – specializovanými soudy mládeže, specializaci předpokládá i u ostatních orgánů činných v trestním řízení a v neposlední řadě též u úředníků Probační a mediační služby České republiky (dále jen PMS), před něž staví zcela nové úkoly, povinnosti, ale též oprávnění a kteří se stávají velmi důležitou složkou systému soudnictví nad mládeží, čímž vlastně dochází k naplnění § 4 odst. 4 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Trestní odpovědnost a trestání mladistvých bylo až do 1.1.2004 obsaženo v hlavě sedmé, § 74 – 87 trestního zákona (dále jen TZ) a řízení proti mladistvým pak v hlavě deváté, § 291 – 301 trestního řádu (dále jen TR). Problematiku zacházení s mladistvými však upravuje řada dalších předpisů, např. zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád atd..

Zásadním nedostatkem dřívější právní úpravy v TZ a TR byla především nedostatečná diferenciací trestní odpovědnosti mladistvých, která nepřihlížela k jiné genezi, povaze a projevům jimi spáchané trestné činnosti, absence individuálního přístupu při řešení trestné činnosti mladistvých, dále nedostatečné využívání alternativních trestů a odklonů od standartního trestního řízení (podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání), pouze fakultativní zapojování probačních úředníků, popř. dalších spolupracujících organizací a institucí. Opatření uplatňovaná u mladistvých pachatelů by měla mít zpravidla smíšenou povahu – tzn. zahrnovat výchovné prvky, léčebné či ochranné prvky a samozřejmě též prvky, zabezpečující ochranu sociálního okolí pachatele prostřednictvím kontroly, dohledu, či v krajním případě izolace pachatele. Zcela pak chyběla úprava zacházení s dětmi mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného. Trestní zákon a trestní řád také dostatečně pružně nereagovaly na odlišnou sociálně-ekonomickou situaci dnešní mládeže, ani na nové formy delikventního jednání.

4. Současná právní úprava

ZSM je jednou z prvních „vlastovek“ v oblasti snahy implementovat do systému českého trestního práva principy tzv. restorativní (obnovující) justice, tedy justice, která především klade důraz na komplexní obnovu narušených vztahů mezi pachatelem a postiženou komunitou, se zvláštním přihlédnutím k zájmům oběti, a která zajišťuje opětovnou integraci pachatele do společnosti. Tyto principy jsou pak vyjádřeny především v § 1 odst. 2 ZSM.

Hlavním cílem a smyslem právní úpravy je tedy v samostatném právním předpisu komplexně upravit hmotněprávní i procesněprávní aspekty trestání mládeže, konstituovat systém specializovaných soudů pro mládež, vymezit škálu reakcí na trestnou činnost mládeže a v neposlední řadě upravit též podmínky, postup a rozhodování ve věcech protiprávních činů dětí mladších 15 let („činů jinak trestných“), v našich podmínkách zcela poprvé, a to tím způsobem, že osoba, která v době spáchání činu nedovršila 15 let sice zůstává i nadále trestně neodpovědná (§ 89 ZSM, v návaznosti na § 11 TZ), ale lze v jejím případě použít opatření k její nápravě, výchově či ochraně. Nikoliv však v trestním řízení, ale v občanském soudním řízení, a to buď podle ZSM nebo podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb., v platném znění).

4.1 Hlava I ZSM – Obecná ustanovení

Následující část je věnována některým konkrétním ustanovením ZSM, a to zvláště takovým, která se zdají problematická, nebo která mají přímou souvislost s činností PMS.

4.1.2 Ustanovení § 1

V Hlavě I ZSM je v § 1 upraven účel zákona, zejména z hlediska prevence protiprávní činnosti mládeže a dětí mladších patnácti let.

4.1.3 Ustanovení § 2

V § 2 pak najdeme vymezení některých klíčových pojmů. V této souvislosti je pro činnost PMS důležité ustanovení § 2 písm. f), které taxativně stanoví, které orgány se považují za orgány činné podle tohoto zákona. Mezi těmito orgány není jmenována PMS, a jelikož ji nenalezneme ani v § 3 odst. 4 poslední věta jako orgán spolupracující, lze z toho dovodit, že PMS je orgánem sui generis, tzn. orgánem svého druhu, který však vykonává povinnosti a oprávnění stanovená mu tímto zákonem.

4.1.4 Ustanovení § 3

Ustanovení § 3 stanoví základní zásady právní úpravy, z nichž je třeba upozornit zejména na zásadu uvedenou v odst. 2, která stanoví, že *„trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření,..., by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.“*³ Je tedy zřejmé, že v případě trestních opatření se jedná o „ultima ratio“, tedy o opatření, které stojí v hierarchii až na pomyslném vrcholku pyramidy a lze jej použít jakožto krajní a nejzazší prostředek.

Z dalších zásad uvedených v § 3 lze pak jmenovat např. zásadu přiměřenosti, diferenciaci a individualizaci ukládaných opatření, dále zásadu specifického přístupu v trestních věcech mládeže, zásadu spolupráce, zásadu rychlosti řízení, zásadu specializace apod.. Pokud jde o posledně jmenovanou zásadu specializace, jejím vyjádřením by mělo být pravidlo, že soudci, státní zástupci, policisté a úředníci PMS působící v trestních věcech mladistvých by měli být vybíráni z osob, které mají dostatek životních zkušeností, a měla by jim být poskytnuta speciální průprava v zacházení s mládeží.

³ § 3 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

4.2 Hlava II ZSM – Mladiství

4.2.1 Trestní odpovědnost mladistvých, zánik trestnosti

V úvodu Hlavy II ZSM jsou stanoveny podmínky trestní odpovědnosti mladistvého. Ustanovení § 5 odst. 1 stanoví, že „*mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“⁴ Přestože tedy ZSM spojuje počátek trestní odpovědnosti s dovršením 15. roku věku, zároveň předpokládá, že u mladistvých bude předmětem pozornosti jejich duševní stav i z hlediska dosažení určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti a zavádí tak tzv. podmíněnou či relativní trestní odpovědnost, která má tvořit jakýsi překlenující most mezi absolutní trestněprávní neodpovědností u osob, které nedovršily 15. rok věku, a absolutní trestněprávní odpovědností osob, které překročily 18. rok věku. Toto ustanovení lze chápat také jako zvláštní typ přičetnosti, která předpokládá (aby byl mladistvý trestně odpovědný) v konkrétním případě určitý stupeň rozpoznávací schopnosti (rozumovou zralost) a zároveň též určitý stupeň schopnosti určovací (mravní zralost). V případě pochybností o rozumovém a mravním vývoji konkrétního mladistvého, musí být tato otázka posouzena znalecky – konkrétně tedy dvěma znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii (§ 58 ZSM). Je však možno se setkat i s názorem, že mezi znalci přibíranými k vyšetření duševního stavu mladistvého by měl být i dětský psycholog, neboť dětský psychiatr sice rozezná duševní poruchu, ale určení stupně rozumového a mravního vývoje mladistvého je zřejmě více v kompetenci právě dětského psychologa.

4.2.2 Opatření ukládaná mladistvým

Díl 3 ZSM zavádí v souladu s účelem opatření (§ 9 ZSM) hierarchizovaný a vnitřně provázaný systém těchto opatření pro mladistvé. Hlavním obsahem či účelem těchto opatření není trest či odplata společnosti za spáchané provinění, nýbrž zejména vytváření podmínek pro psychický vývoj mladistvého s přihlédnutím k jeho rozumové a

⁴ § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

mravní vyspělosti, osobnostním předpokladům, k rodinné výchově a prostředí, ve kterém žije a dále též ochrana před škodlivými vlivy okolí a především předcházení dalšímu páchání provinění. Výchovná opatření lze se souhlasem mladistvých použít ještě před rozhodnutím soudu o vině a naopak na druhém pólu se nacházející trestní opatření by mělo být využíváno, jak už výše zmíněno, jako „*ultima ratio*“ trestně-právního postihu. Při výkonu ochranných a především výchovných opatření by měla svoji nejdůležitější úlohu v rámci ZSM hrát PMS. Při ukládání trestních opatření se předpokládá působnost PMS především při upuštění od potrestání s probačním dohledem a při využití alternativních trestních opatření s probačními prvky. Samozřejmě by bylo vhodné na tomto místě zdůraznit, že působení PMS v rámci ZSM nemůže být samospatitelné a jeho účinky by byly minimální bez spolupůsobení sociálního okolí mladistvého pachatele, orgánů činných v trestním řízení, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a ostatních spolupracujících organizací a institucí.

Ustanovení § 11 - § 14 ZSM stanoví podmínky, za kterých může soud pro mládež upustit či podmíněně upustit od uložení trestního opatření. Z nich by k určitým výkladovým problémům mohlo dojít zejména u podmínky stanovené v § 11 odst. 1 písm. b) a sice „*dopustil-li se činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná.*“⁵ Zde je potřeba zdůraznit, že zákonodárce měl na mysli především neznalost podzákoných, blanketních, popř. cizích norem.

Upuštěním od uložení trestního opatření se vytváří možnost působení nejen sociálního okolí mladistvého, ale též specifického působení PMS – zejména při podmíněném upuštění od uložení trestního opatření za současného uložení dohledu. Ale prostor pro spolupráci s PMS se otevírá i pro zákonné zástupce mladistvého, školu apod., a to v souvislosti s ustanovením § 11 odst. 2, které umožňuje soudu pro mládež přenechat postižení mladistvého právě těmto osobám či institucím. Soud může také při upuštění od uložení trestního opatření věc vyřídit napomenutím mladistvého – přičemž tento institut je třeba odlišovat od výchovného opatření napomenutí s výstrahou, i když obsahově se od sebe zřejmě příliš lišit nebudou. Hlavní rozdíl tak lze spatřovat v tom, že napomenutí s výstrahou je, jak výše uvedeno, výchovným opatřením se všemi

⁵ § 11 odst. 1 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

jeho důsledky, a může jej uložit v přípravném řízení i státní zástupce, a že se tak musí stát za přítomnosti zákonného zástupce mladistvého.

4.2.2.1 Výchovná opatření

Jednou z nejzásadnějších změn oproti dosavadnímu zacházení s mladistvými v rámci trestního soudnictví je možnost uložit, a to již v přípravném řízení, výchovná opatření dle § 15 - § 20 ZSM (Díl 4 ZSM), přičemž právě tato opatření by se měla stát nejčastější reakcí společnosti na delikventní jednání mladistvého. Výchovná opatření lze použít jednak u upuštění a podmíněného upuštění od uložení trestního opatření, ale také je lze využít, dovoluje-li to jejich povaha, i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření a také v souvislosti se zvláštními způsoby řízení, kterými v trestních věcech mladistvých jsou podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307 TŘ, narovnání dle § 309 TŘ a odstoupení od trestního stíhání dle § 70 ZSM. Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Jestliže jsou výchovná opatření ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, pak je lze uložit nejdéle na dobu tří let.

4.2.2.1.1 Dohled probačního úředníka

Prvním výchovným opatřením je dohled probačního úředníka podle § 16 ZSM. Dohledem se pak mj. rozumí „*pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj*“⁶, což bude jistě v praxi znamenat nemalé obtíže pro činnost středisek PMS – vzhledem k jejich časové vytíženosti a nedostatečnému personálnímu a materiálnímu (absence služebních vozidel) vybavení.

Dohled probačního úředníka by měl patřit mezi nejintenzivnější prostředky působení na mladistvého, předpokládá dlouhodobou spolupráci mladistvého a probačního úředníka, jehož cílem je snížit rizika dalšího páchaní trestné činnosti a přispět k znovu začlenění pachatele do společnosti. K účinnosti vykonávaného dohledu je pak

⁶ § 16 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

třeba řádně skloubit a vyvážit obě rovnocenné složky dohledu – tedy sledování a kontrolu na jedné straně a odborné vedení a pomoc na straně druhé. V rámci uloženého dohledu vytvoří probační úředník ve spolupráci s mladistvým individuální program, při jehož vytváření a realizaci je úředník povinen přihlídnout k individuálním potřebám mladistvého a přizpůsobit ho jeho možnostem a schopnostem. Součástí realizace programu je i kontrola dodržování případně uloženého výchovného programu a povinností či omezení uložených mladistvému soudem. O dodržování programu je probační úředník povinen předsedu senátu pravidelně informovat – a sice ve lhůtách nejméně jednou za šest měsíců, nestanoví-li předseda senátu lhůty odlišně.

Výkon dohledu probačního úředníka je pak upraven v § 80 ZSM. Postup pro případ, že mladistvý poruší podmínky dohledu je vymezen v § 80 odst. 4 ZSM. Poruší-li je závažně nebo opakovaně, je probační úředník o tom povinen bez zbytečného odkladu informovat předsedu senátu soudu, který dohled uložil. Poruší-li mladistvý podmínky dohledu méně závažným způsobem, může mu probační úředník udělit výstrahu, nejvýše však dvě v průběhu jednoho roku. Probační úředník však může také využít možností, které mu dává zákon č. 257/2000 Sb., o PMS, a sice „*upozornit obviněného na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu nebo samosoudce nebo v přípravném řízení státního zástupce.*“⁷

V souvislosti s výkonem dohledu probačního úředníka je nutné zmínit ještě ustanovení § 16 odst. 3 písm. d), které jako jednu z povinností mladistvého v rámci uloženého dohledu stanoví povinnost „*nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydli.*“⁸ Dá se předpokládat, že v případě znemožnění vstupu probačního pracovníka do obydli, bude toto „dílem“ spíše zákonného zástupce než samotného mladistvého. Proto se tato povinnost měla zřejmě vztahovat i na zákonné zástupce mladistvých. Nabízí se však řešení v podobě vstupu probačního pracovníka společně s orgány sociálně-právní ochrany, které mají v určitých případech právo vstupu do obydli ze zákona (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Každopádně každé nevpuštění

⁷ § 7 odst. 3 zákona č. 257/2000 Sb., o PMS.

⁸ § 16 odst. 3 písm. d) zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

probačního úředníka do obydlí mladistvého je nutno oznámit předsedovi senátu soudu, který dohled uložil.

4.2.2.1.2 Probační program

Dalším výchovným opatřením je uložení probačního programu dle § 17 ZSM, ale to jen za předpokladu, že se jedná o probační program schválený ministrem spravedlnosti, a který je zapsán do Ministerstvem spravedlnosti vedeného seznamu probačních programů. Smyslem takového programu je působit na mladistvého tak, aby se vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem. Součástí takového programu by mělo být i vytvoření vhodného sociálního zázemí mladistvého a v neposlední řadě též urovnání vzájemných vztahů mezi ním a osobou poškozenou.

4.2.2.1.3 Výchovná povinnost a výchovné omezení

Soud a v přípravném řízení státní zástupce může mladistvému jako výchovné opatření uložit také výchovnou povinnost dle § 18 ZSM nebo výchovné omezení dle § 19 ZSM. Výčet těchto povinností a omezení je v zákoně uveden pouze demonstrativně, takže soud nebo státní zástupce může samozřejmě uložit i povinnost či omezení jiné, má-li v konkrétním případě zato, že jejich uložení přispěje k tomu, aby se mladistvý nadále zdržel páchání protiprávního činu a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a zároveň, aby podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem (§ 1 odst. 2 ZSM). Na tomto místě je vhodné uvést, že pokud jde o výchovnou povinnost dle § 18 odst. 1 písm. g), tedy podrobení se vhodnému programu, nejedná se v tomto případě o probační program ve smyslu § 17 ZSM. Tento program tedy nemusí být schválen ministrem spravedlnosti a zapsán do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti.

Nicméně při výkonu výchovných povinností a omezení je mladistvý povinen podrobit se sledování těchto opatření úředníkem PMS.

4.2.2.1.4 Napomenutí s výstrahou

Posledním výchovným opatřením je napomenutí s výstrahou dle § 20 ZSM. Podstatou tohoto institutu je důrazné vytknutí protiprávnosti činu mladistvému (soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem) v přítomnosti jeho zákonného zástupce a upozornění na konkrétní důsledky, jež mladistvému hrozí dle ZSM, bude-li v páchání trestné činnosti pokračovat. Pokud jde o ustanovení § 20 odst. 2, které stanoví, že, je-li to účelné a vhodné, může soud či státní zástupce při vyslovení napomenutí s výstrahou přenechat postižení zákonnému zástupci či škole, je nutné s konkrétní školou formu postihu konzultovat a onu vhodnost a účelnost je zřejmě třeba vykládat tak, že by se školám mělo přenechávat postižení jen u těch provinění, která určitým způsobem souvisejí se školní docházkou mladistvého, která se stala v budově školy či jejím okolí nebo kde poškozenými byli spolužáci či učitelé apod..

4.2.2.2 Ochranná opatření

Díl 5 ZSM (§ 21 - § 23) upravuje ochranná opatření. Mimo obecných ochranných opatření – ochranného léčení, zabezpečovací detence a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty – která budou i nadále ukládána podle § 72, § 72a a § 73 TZ, obsahuje ZSM zvláštní úpravu ochranné výchovy. Pro činnost PMS je z těchto ustanovení důležité ustanovení § 22 odst. 3, které stanoví, že „*není-li možné ochrannou výchovu ihned vykonat, nařídí soud pro mládež do doby jejího zahájení dohled probačního úředníka*“⁹ a dále ustanovení § 23 odst. 1, které stanoví, že při podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení, může soud pro mládež uložit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření.

4.2.2.3 Trestní opatření

Krajními opatřeními používanými vůči mladistvým jsou trestní opatření (Díl 6, § 24 - § 35 ZSM). Podstatné je hned na počátku zdůraznit, že ZSM zde rozšiřuje počet alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody resp. trestnímu opatření odnětí

⁹ § 22 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

svobody. Dále ZSM rozšiřuje též výčet polehčujících okolností (§ 25 odst. 1 ZSM) a výslovně také zdůrazňuje, že soud při stanovení trestního opatření a jeho výměry přihlédne k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky.

V § 26 ZSM nalezneme úpravu trestních opatření obecně prospěšných prací, zákazu činnosti a vyhoštění, z níž je pro činnost PMS nejdůležitější stanovení povinnosti soudu pro mládež vyžádat si k možnosti uložení trestního opatření obecně prospěšných prací stanovisko mladistvého – zpravidla právě prostřednictvím PMS.

Dalšími trestními opatřeními ukládanými podle ZSM jsou:

- peněžitě opatření, jehož výkon je možno za podmínek § 28 odst. 1 podmíněně odložit. V takovém případě se stanoví zkušební doba až na 3 léta a mladistvému může být uloženo po dobu zkušební doby výchovné opatření, tedy i dohled probačního úředníka.

- odnětí svobody, jako poslední prostředek postihu. Při podmíněném odsouzení mladistvého nebo jeho podmíněném odsouzení s dohledem (§ 33 ZSM) stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až tři léta, přičemž může současně uložit i výchovná opatření.

V takovém případě by zde měl být dohled probačního pracovníka téměř pravidlem. Při uložení dohledu by probační úředník měl být, v rámci individuálně vytvořeného probačního programu, mladistvému nápomocen při zajišťování případných léčebných, psychoterapeutických a jiných programů, bydlení, pracovních příležitostí apod.. Samozřejmostí by zde měla být úzká spolupráce se školou či jiným výchovným zařízením, se zákonnými zástupci, popř. s ostatním sociálním okolím klienta.

4.2.3 Díl 7 ZSM – Řízení v trestních věcech mladistvých

Řízení v trestních věcech mladistvých se vyznačuje určitými odchylkami oproti původní právní úpravě uvedené v § 291 - § 301 TR, která byla ZSM zrušena. Z hlediska činnosti PMS je především důležitá zásada, že v tomto řízení je třeba „*dbát toho, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování trestních věcí mladistvých bylo svěřováno*

*osobám, jejichž znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení. Orgány činné podle tohoto zákona postupují ve spolupráci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a s Probační a mediální službou.*¹⁰ Z tohoto důvodu ZSM předpokládá, že těmto orgánům bude poskytnuta speciální příprava v zacházení s mládeží. Mezi další významné subjekty řízení řadí ZSM zájmová sdružení občanů, místní komunity a nositele jednotlivých probačních programů, se kterými mají orgány činné v trestním řízení povinnost spolupracovat, a to zejména při výkonu soudních rozhodnutí a v oblasti spolupůsobení při nápravě mladistvých.

Úkoly PMS v rámci řízení ve věcech mladistvých lze spatřovat hlavně v individualizaci zacházení s mladistvými, v jejich pozitivní motivaci k životu bez konfliktu se zákonem a ve vytváření předpokladů pro alternativní rozhodnutí mimo hlavní líčení, pro projednání věci v některém ze zvláštních způsobů řízení nebo pro uložení trestních opatření nespojených s odnětím svobody. Nezastupitelná je též úloha PMS při kontaktu a spolupráci s poškozeným (§ 45 ZSM) a samozřejmě také při výkonu dohledu nad mladistvým při nahrazení vazby dohledem (§ 49 ZSM) a při dohledu nad mladistvým, který byl nařízen po propuštění mladistvého z vazby (po uplynutí vazebních lhůt) a který může trvat až do skončení trestního stíhání (§ 47 odst. 7 ZSM) – konkrétně tento institut má být mladistvému nápomocen v přechodu z vazby do normálního života a zároveň má zajišťovat kontrolu nad mladistvým.

Další důležitou zásadou trestního řízení ve věcech mladistvých je zájem na ochraně soukromí a osobnosti mladistvého (§ 52 - § 54 ZSM).

V jednání s mladistvými je třeba postupovat s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti tak, aby nedošlo k narušení jejich psychiky a na nejmenší možnou míru bylo sníženo riziko jejich stigmatizace a jejich další duševní a sociální vývoj nebyl ohrožen.

Ustanovení § 46 až § 51 obsahují zvláštní ustanovení o vazbě a zadržení mladistvého. Je nepochybné, že vazba by měla být v trestních věcech mladistvých

¹⁰ § 36 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

opatřením zcela výjimečným. Proto také ZSM rozšiřuje výčet institutů nahrazujících vazbu o náhradu vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby. Ustanovení § 50 ZSM stanoví podmínky, za kterých se tak může stát, avšak nestanoví (ani demonstrativně) okruh takových osob. Lze dovodit, že se bude nejpravděpodobněji jednat o osobu z okruhu širší rodiny (prarodič, strýc, teta) – avšak u těchto osob (blízkých příbuzných) může nastat situace, že budou pod citovým nátlakem mladistvého a zaváží se tak k péči v podstatě „nedobrovolně“.

Ačkoliv rodičům obecně vyplývá jejich povinnost pečovat o své děti, zastupovat je, chránit jejich zájmy, vykonávat nad nimi dohled odpovídající stupni jejich vývoje aj. přímo ze zákona o rodině (§ 31 zákona č. 94/1963 Sb., v platném znění), v případě převzetí záruky za mladistvého delikventa jakožto náhrady vazby dle § 50 ZSM nebude vhodné resp. bude spíše vyloučené, aby takovéto převzetí odpovědnosti za jeho řádné chování učinili jeho rodiče, a to mj. ze stejných důvodů jak je uvedeno výše. Je zřejmé, že rodiče obecně mají sklony k omlouvání svých potomků, k odpouštění za provinění atd., čímž by mohla být vyloučena jejich objektivnost ve věci, navíc tato možnost převzetí záruky ze strany rodičů ani přímo nevyplývá z dikce § 50 ZSM. Je třeba též poznamenat, že mj. mladistvý je svěřen do péče důvěryhodné osoby jen za předpokladu, že se svěřením do její péče souhlasí.

Ustanovení § 52 až § 54 ZSM upravují ochranu soukromí mladistvých a veřejnost řízení. Z těchto ustanovení je pro činnost PMS důležité především ustanovení § 53 odst. 2, které hovoří o tom, že probační úředník může sdělit informaci, ve které je obsaženo jméno, popř. jména, a příjmení mladistvého (nebo která obsahuje údaje, které by umožnily mladistvého identifikovat) dalším osobám, pokud je jejich sdělení nutné pro získání informací, které se vztahují k vypracování zprávy vyžadované tímto zákonem, nebo bez nichž nelze kvalifikovaně provádět dohled nad mladistvým nebo o něj pečovat, popř. kontrolovat plnění podmínek a omezení, které mu byly stanoveny, a zajistit bezpečnost osob, které s ním přicházejí do kontaktu. Tyto „další osoby“ však musí být náležitě poučeny, jaké jsou jejich povinnosti při zpracování a dalším zacházení s těmito informacemi.

Ustanovení § 55 až § 58 upravují dokazování v řízení v trestních věcech mladistvých. Při dokazování by měly sehrát významnou roli mj. komplexní zprávy o poměrech mladistvých připravené příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, případně též PMS (§ 55 odst. 3). Je-li též nezbytné zjistit podrobnější informace pro další postup řízení a pro uložení nejvhodnějšího opatření, uloží předseda senátu (v přípravném řízení státní zástupce) orgánu sociálně-právní ochrany dětí, popř. PMS vypracování podrobné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého. Tato ustanovení ZSM však nespécifikují, v kterých případech by se měly vypracováním této zprávy pověřovat orgány sociálně-právní ochrany dětí, a v kterých PMS. Může rovněž dojít k situaci, že vypracováním zprávy budou pověřeny oba orgány zároveň. Aby v těchto případech nedocházelo k duplicitě shromažďovaných informací, byl pracovní skupinou „*Spolupráce PMS s poskytovateli sociálních služeb v rámci trestní justice*“ vypracován materiál „*Doporučení k součinnosti pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí, pracovníků PMS a poskytovatelů probačních programů a poskytovatelů programů dle § 18 odst. 1, písm. f), g)*“, který mj. stanoví, na jaké oblasti by se měla zaměřit zpráva PMS a na které oblasti zpráva orgánu sociálně-právní ochrany dětí, přičemž se samozřejmě předpokládá vzájemná úzká spolupráce. Obecně lze říci, že zprávy orgánů sociálně-právní ochrany dětí by měly směřovat „do minulosti“, kdežto zprávy PMS „do budoucnosti“.

Z ustanovení § 59 až § 60 ZSM, ve kterých jsou obsažena společná ustanovení o přípravném řízení, je pro PMS důležité zejména ustanovení § 60, které stanoví povinnost orgánu činném v trestním řízení resp. policejnímu orgánu informovat bez zbytečného odkladu PMS o zahájení trestního stíhání mladistvého. V této souvislosti je však třeba upozornit na ustanovení § 64 odst. 2 ZSM, které stanoví, jaké orgány je soudem pro mládež nutno o konání hlavního líčení a veřejného zasedání vyrozumět. Ve výčtu těchto orgánů není uvedena PMS, což lze považovat za podstatný nedostatek této úpravy, a to zvláště s přihlédnutím k ustanovení § 54 odst. 1, které zakládá úředníkům PMS právo účasti na hlavním líčení a veřejném zasedání. V rámci řízení před soudem zaujímá PMS vůbec důležité postavení – např. v rámci předběžného projednání obžaloby (§ 61 ZSM) může být PMS pověřena objasněním poměrů mladistvého a opatření podkladů k vyřízení věci v některém z alternativních způsobů řízení (odklony v trestním řízení).

Ustanovení § 68 až § 71 ZSM upravují zvláštní způsoby řízení, a to včetně zvláštního institutu odstoupení od trestního stíhání. Tento institut spočívá v tom, že za splnění zákonných podmínek může soud pro mládež (v přípravném řízení státní zástupce) odstoupit od trestního stíhání mladistvého a současně zastavit trestní stíhání z důvodu neexistence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého.

Z ustanovení o výkonu rozhodnutí v § 74 - § 88 ZSM je z hlediska PMS zásadní ustanovení § 75, které upravuje působnost PMS při výkonu rozhodnutí – PMS zajišťuje v řízení podle ZSM dohled nad mladistvým a v případech, kdy dohled nebyl uložen provádí úkony směřující k tomu, aby mladistvý vedl ve zkušební době řádný život, pokud bylo rozhodnuto způsobem uvedeným v § 75 odst. 1 písm. a) až h). Dalším důležitým ustanovením je § 80 ZSM a také ustanovení § 81 - § 87, která upravují změny výchovných opatření a změny ve výkonu ochranné výchovy. Ve všech zde uvedených případech má probační úředník právo návrhu (současně také právo stížnosti proti rozhodnutím dle těchto ustanovení ZSM). Bližší podmínky podání návrhu (např. lhůty) však nejsou v ZSM stanoveny.

4.3 Hlava III ZSM – Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

Hlava třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 89 až 96 ZSM) byla vytvořena především jako pojistka společnosti před dětmi mladšími patnácti let, které nejsou trestně odpovědné a spáchaly čin jinak trestný.

Soud pro mládež postupuje v tomto řízení podle právního předpisu upravujícího občanské soudní řízení (zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád), poněvadž, jak již bylo výše uvedeno, děti mladší patnáct let nejsou trestně odpovědné, a proto proti nim není možno vést trestní řízení.

Řízení se zahajuje na návrh státního zástupce, ale soud pro mládež ho může zahájit i bez návrhu (§ 90 ZSM).

Opatřeními ukládanými dětem mladším 15 let mohou být dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného

výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochranná výchova (§ 93 ZSM). Při ukládání opatření musí mít soud pro mládež vždy na zřeteli především preventivní působení na dítě s cílem odradit je od páchání další protispolečenské činnosti.

V řízení je nutno chránit soukromí a osobnost dětí mladších patnácti let ve stejném rozsahu jako u mladistvých.

5. Kriminalita mládeže

5.1 Příčiny kriminality mládeže

Pokud hovoříme o kriminalitě mládeže, je třeba se zmínit i o jejích příčinách. Těch samozřejmě existuje celá řada, a proto je následující kapitola zaměřena jen na ty nejpodstatnější.

5.1.1 Endogenní příčiny

Mezi endogenní, neboli vnitřní faktory řadíme genetiku a konstituci.

5.1.1.1 Genetika

„Genetická zakotvenost lidského chování je aspekt současnými společenskými vědami stále nedoceněný.“¹¹ V podstatě všechny osobnostní rysy i většina lidských postojů i zájmů je dědičná, a proto je zcela logické, že se lidé při spekulování o příčinách kriminálního chování obrací k dědičnosti.

5.1.1.1.1 Studie dvojčat

Mezi klasické metody při zkoumání genetických vlivů patří studie dvojčat. Největší genetickou shodu, jakou mohou mít dva jedinci, mají jednovaječná dvojčata. Dvojvaječná dvojčata si jsou geneticky pouze podobná jako sourozenci, kteří se narodili matce a stejnému otci v různou dobu, protože dvouvaječná dvojčata vznikají oplozením dvou vajíček najednou. U těchto dvojvaječných dvojčat není možné zcela dokázat, zda má vliv na delikventní chování dědičnost, nebo zda na ně působí stejné prostředí, ve kterém vyrůstají.

¹¹ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003, s. 21.

5.1.1.1.2 Adaptační studie

Mezi další metody, které sledují vliv dědičnosti na kriminální chování, jsou adaptační studie. Tyto studie jsou již přesnější a zahrnují i vliv prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá a vyvíjí svoji osobnost.

Mednick, který se zabýval studiem dědičnosti, a jeho kolegové uskutečnili v Dánsku letech 1927 až 1947 výzkum, který zahrnoval celkem 14 427 adoptivních dětí. Analyzovaly se jen případy synů, poněvadž kriminalita dcer byla v té době mizivá. Z uvedeného výzkumu vyplynulo, že pokud ani jeden rodič, jak biologický, tak adoptivní, nespáchal trestný čin, mělo záznam v trestním rejstříku pouze 13,5 % synů. V rodinách, kde byl odsouzen jen adoptivní rodič, mělo záznam 14,7 % synů, a kde byl odsouzen pouze biologický rodič, tak mělo záznam v trestním rejstříku 20 % synů. Jakmile spáchal trestný čin adoptivní i biologický rodič, stoupl podíl synů na 24,5 %. Z tohoto výzkumu je patrné, že se nepotvrdila existence specifické dispozice k určitému typu trestné činnosti a že na kriminalitu má značný vliv i prostředí, ve kterém rozvíjející se jedinec vyrůstá. V jiném rozpracování stejných dat bylo zjištěno, že při adoptování dítěte rodinou s vyšším společenským postavením poněkud oslabuje projevy dědičné dispozice k delikventnímu či predelikventnímu chování.

5.1.1.2 Konstituce

Jedná se především o syndrom hyperaktivity, medicínsky zjištěné abnormality, vrozené osobnostní dispozice a příslušnost k pohlaví.

Pravděpodobnost vzniku protiprávního jednání zvyšuje syndrom hyperaktivity. Děti, které trpí hyperaktivitou mají více úrazů než jiné děti, jsou neklidní, mají vyšší impulzivitu v chování, musí je jim člověk více věnovat. Některé děti mají problémy ve škole, nedokáží se soustředit, trpí poruchami čtení a psaní. Děti s hyperaktivitou mají větší dispozice, že budou jednat v rozporu se zákonem. Příčiny tohoto syndromu nejsou dosud přesně vypátrány.

Kromě syndromu hyperaktivity zvyšují pravděpodobnost vzniku protiprávního jednání medicínsky zjištěné abnormality a vrozené osobnostní dispozice. Nejčastější je autonomní nervový systém, který ovlivňuje reakce na stres, léky. Autonomní nervový systém vyvolá při zátěži různé trávicí potíže, či bolest hlavy. Mezi vrozené osobností dispozice patří vrozené psychopatie. *„Hlavním kritériem při diagnostikování psychopatie je stálá, od dětství se projevující nerovnováha ve skladbě osobnostních vlastností, takže některé jsou nápadně vyvinuté, případně některé nápadně chybí.“*¹² Kvůli této poruše má často jedinec stereotypní konflikty v sociálním prostředí. Psychopatictí jedinci mají většinou sníženou sebekontrolu, jsou méně přátelští a také mají častější pocit nadřazenosti.

Mezi konstituční faktor také patří pohlaví jedince. Je obecně známo, že se muži dopouštějí více trestných činů než ženy. Je to možná dáno tím, že mužskou agresivitu ovlivňuje pohlavní hormon testosteron, který má vliv na činnost mozku a stavbu těla.

5.1.2 Exogenní příčiny

Exogenní, neboli vnější příčiny spočívají v sociální oblasti, tj. souvisí s prostředím, v němž jedinec žije, bydlí a tráví hodně času.

5.1.2.1 Vliv rodinné výchovy

Vývoj osobnosti je již od narození ovlivňován rodinou. Dítě především kopíruje chování členů své rodiny žijící ve společné domácnosti, učí je jejich zvyklosti a vytváří si k nim citové vztahy, které se zapisují do duševního života dítěte. *„Kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později i mezi dítětem a otcem a dítětem a dalšími členy rodiny, je klíčovým činitelem osobnostního vývoje.“*¹³

Jak dítě prožije dětství, co pronikne do jeho rozum, utkví v jeho srdci a naučí se, se jistě projeví i v jeho dospělosti.

¹² Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003, s. 31.

¹³ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003, s. 42.

Někteří rodiče své dítě zahalují pohodlím, snaží se mu poskytnout vše, na co si vzpomene, chtějí mu ulehčit život, ale v důsledku toho může z dítěte vyrůst domýšlivý člověk snažící se docílit pohodlného života, a to i za cenu porušení zákona.

Rodiče by se také měli informovat o tom, co dělá jejich dítě ve volném čase, s kým se kamarádí, co jej zajímá, jak prospívá ve škole apod.. Pokud se rodiče nezajímají o své dítě, je větší pravděpodobnost, že snadno podlehne negativnímu vlivu a dostane se do rozporu se zákonem.

Neshody v rodině, a ještě hůře rozvod rodičů, mají negativní psychologický vliv na dítě a také většinou zeslabují rodičovský dohled nad výchovou. Ale v životě se stává, že rodiče vychovávají své potomky s nejlepším vědomím a svědomím a přesto se stane, že se dopustí protiprávního jednání. Mladá a právě rozvíjející se osobnost může snadno podlehnout negativnímu vlivu party, chce vyniknout, dokázat si, či někomu, že něco zvládne, být zajímavá.

Rodič, který porušuje zákon, nadměrně pije alkohol, bere drogy, sází, či hraje automaty, je často nezaměstnaný, či nesnaží si najít práci, nebo má podobné projevy sociální nepřizpůsobivosti, také zvyšuje pravděpodobnost, že dítě bude během dospívání jednat v rozporu se zákonem. Takový rodič má zcela jistě negativní vliv na rozvíjející se osobnost svého dítěte.

Správná výchova rodičů je nejen ten nejlepší výchovný prostředek, aby se dítě nedopouštělo predelikventního či delikventního chování, ale také vytváří podněty k harmonickému souladu mezi členy rodiny.

5.1.2.2 Vliv školy

Dítě, které nastoupí do školy, se musí přizpůsobovat a zvyknout si na nový životní rytmus, jako je ranní vstávání, vyučovací hodiny, u kterých se musí soustředit, odpolední či večerní příprava do školy, či různé kroužky. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí, a to může mít na dítě, které bylo zvyklé na pozornost

svých rodičů, vliv. Dítě zpočátku vzhlíží ke svému učiteli, snaží se upoutat jeho pozornost, později si uvědomuje důležitost svého postavení ve třídě.

Některé děti jsou ve škole více, jiné méně oblíbené. Ze začátku stačí, aby učitel před ostatními upozornil svého žáka na některou z jeho slabín, a může se rozjet lavina legráček a pomluv. Spolužáci si z něj mohou začít dělat legraci, odstrkovat jej od sebe, pomlouvat před ostatními, povyšovat se nad ním. Takové dítě se může před ostatními cítit trapně, začne se stranit kolektivu a nedokáže se účinně bránit před ostatními, a to může vést k pomalým krůčkům k šikaně. Značný psychický nátlak pak může začít přerůstat ve fyzickou agresi. Agresor prožívá, jak chutná moc a šikana se rozjíždí ve větším rozsahu. Dokonce i ukáznění spolužáci chtějí prožívat blahý pocit z nadřazenosti. Někteří se tak chovají proto, aby se sami nestali těmi ubližovanými. Agresoři jsou často vnímáni jako vůdci, mistři a oběti jako poddaní, otroci. Oběť nechce hodit do školy, bojí se, vymlouvá se na nemoc, či chodí za školu. V nejhorším případě pak může skončit psychickým kolapsem, sebeubližením nebo sebevraždou.

5.1.2.3 Vliv party

Parta je malá neformální skupina. Komunikace v ní probíhá tváří v tvář a mohou zde existovat určitá pravidla, která při jejich nedodržení, mají za následek nějaký trest. U členů party se uspokojuje zejména potřeba být uznáván, akceptován, zařazen.

Delikventní party vznikají často z mladých lidí, kteří se znají ze školy, či bydlí na jednom sídlišti. Tráví spolu hodně času v hospodách, hernách a na diskotékách a brzy jim nebudou na tento způsob života stačit finanční prostředky, a proto si je začnou obstarávat nejdříve půjčkami od svých kamarádů, krádeží u rodičů, či drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované a plánované akce. Jiné party vede ke kriminalitě nuda a touha poznání zakázaných věcí. Neuvědomělou pohnutkou nedelikventního či delikventního chování je podle všeho snaha se předvést před svými kamarády, aby nepoukázal v partě svou slabost.

5.1.2.4 Vliv informační a komunikační technologie

Informační a komunikační technologie se neustále zdokonaluje a každý z nás se jistě bez moderní informační a komunikační technologie nedokáže obejít. Téměř každý z nás denně poslouchá rádio, sledujeme televizi, pracuje s počítačem se zabudovaným internetem, či telefonuje. Tato technologie nám umožňuje naplnit volný čas, získat potřebné informace.

5.1.2.4.1 Televize

Mládež často hovoří se svými kamarády, co viděli v televizi, co je pobavilo nebo naopak vyděsilo, či co je zaujalo. Mnohdy si ji vyberou, pokud chtějí napětí nebo zahnat nudu, či dobře se pobavit a přitom si odpočinout.

Neustále se hovoří o vlivu televize na množství, i brutalitu páčání protiprávního jednání. Už velmi malé děti chtějí a umějí napodobovat to, co vidí v televizi. Obliba kreslených seriálů či pohádek, v nichž se některé postavy chovají agresivně, stále roste. Některé děti se rády identifikují s imaginárním světem svých oblíbených hrdinů a často chtějí zkusit věci, které u nich vyzorovaly. Ve filmech např. o skutečné události, kde vystupuje filmová postava, která se dopouští protiprávního jednání, způsobuje velké škody, nijak nebrání režisérům, aby do této role obsazovali nejpopulárnější a nejsympatičtější herce, aby tak zvýšili sledovanost. U nás často mládež sleduje soukromou televizní stanici „Nova“. I zde je možné spatřit rostoucí oblibu seriálů, či filmů s kriminální tematikou.

Dnes díky kabelovému vysílání vykazuje televize nejen u dětí, ale i u dospělých, stále vzrůstající sledovanost. Nejen tato skutečnost má za následek výrazně klesající zájem o četbu knih, novin, o návštěvy výstav, divadel, galerií, kin, historických památek a také o aktivní sport.

5.1.2.4.2 Internet

V současné době si mnoho lidí nedokáže bez internetu život ani představit. Internet přináší své pozitivní i negativní stránky. Jeho výhodou je aktuálnost a poměrně nízké náklady k získávání i předávání nepřehledného množství informací. Na internetu můžeme nalézt spousta informací ve zlomku času, než který bychom strávili v knihovně. Je pozoruhodné, že díky internetu „spadají hranice“, informace lze nalézt skoro z celého světa, záleží pouze na jedinci, jakými znalostmi cizích jazyků obývá. Převážně mládež využívá internet nejen k získávání informací, ale i k zaplnění volného času. Hledají si přátele, chatují a hrají hry. Problém pak nastává v reálném životě, kdy často zjistí, že neumí komunikovat jinak, než přes internet. Internetových stránek s velmi násilnou a sexuální tematikou, ba i pornografickou, které jsou většinou po odsouhlasení formuláře věku minimálně 18 let, volně přístupné, existuje celá řada. Už ale nikdo nekontroluje, zda je tato osoba starší 18 let. V dnešní uspěchané době nechávají rodiče volně surfovat své děti na internetu. Je nezbytné, aby se rodiče zajímali, jaké internetové stránky jejich děti především předškolního a mladšího věku navštěvují. Rodiče by měli např. nechat zablokovat určité stránky, které se jim zdají pro své děti nevhodné, to samé platí i pro školní zařízení.

5.1.2.4.3 Mobilní telefon

Mobilní telefon je nejdostupnější moderní komunikační prostředek. Vzhledem, k tomu, že mají uživatelé stále větší nároky a požadavky na tento prostředek, výrobci se musí těmto požadavkům neustále přizpůsobovat a zdokonalovat své výrobky. Mobilní telefony umožňují kromě hlasové a textové komunikace i focení, natáčení, poslech hudby, surfování po internetu. Barva, typ a funkční vybavenost telefonu je módní hit.

Mobilní telefon je často spojován s tzv. kyberšikanou. Kyberšikana je druh šikany, který se objevuje prostřednictvím moderních komunikačních technologií. Týká se zejména mládeže, která umí s těmito technologiemi dobře zacházet. Tato šikana má mnoho forem, od šíření pomluv, zasílání ponižujících a urážlivých zpráv či videí až dokonce i vydírání.

5.2 Tým Eger

Město Cheb bylo v letech 2000 – 2003 medializováno, jak u nás tak i v zahraničí, velkou kampaní, která prezentovala sexuální zneužívání dětí, kterou rozpoutala nevládní organizace „Karo“ působící v česko-německé příhraniční oblasti. Poloha chebského regionu mohla být příčinou tohoto stavu, neboť nejdelší státní hranice s cizím státem v rámci celé České republiky připadá právě okresu Cheb.

Obrázek č. 1: Mapa České republiky s vyznačením krajů a okresů

Okres Cheb navštěvují převážně němečtí turisté a s tím souvisí i další trestná činnost zejména majetkového a násilného charakteru, tedy krádeže a loupeže na osobách. Na tento druh trestné činnosti jsou zatíženy zejména sociálně slabší rodiny, především z romské komunity a významné procento těchto pachatelů bylo právě z řad mládeže.

Proto počátkem roku 2004 vznikla pracovní skupina „Tým Eger“, která se měla věnovat řešení mravnostní trestné činnosti, problematikou menšin a také preventivní činností zaměřenou zejména na mládež.

Tým Eger se zpočátku zaměřoval pouze na práci s menšinami a problémy spojené s prostitucí. Tento tým byl složen ze dvou pracovníků Služby kriminální policie a vyšetřování v Chebu a ze dvou pracovníků Služby pořádkové policie v Chebu.

Později byli do jeho řad přizváni také pracovníci místního střediska PMS, pracovníci odboru sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Chebu (dále jen OSPOD), státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Chebu se specializací na trestné činy mladistvých, Okresní soud v Chebu pro mládež, pracovníci pedagogicko-psychologické poradny, škol a nestátních neziskových organizací. Od roku 2007 pomáhá zdolat nepříznivé životní situace mládeže a jejich rodin obecně prospěšná společnost Útočiště.

5.2.1 Právo pro každý den

Členové specializovaného týmu, většinou policisté, realizují v rámci projektu *“Právo pro každý den“* ve spolupráci a za aktivního přispění Pedagogicko-psychologické poradny v Chebu formou přednášek preventivní činnosti ve školkách, na základních školách, gymnáziích, středních školách, učilištích i v domovech mládeže. Mezi hlavní témata patří především seznámení s činností policie a dalších orgánů činných v trestním řízení, mravnostní trestná činnost, včetně problémů dětské prostituce a také drogová problematika.

Přednášky na základních školách probíhají v závislosti na věku žáků. Na I. stupni si žáci převážně povídají o úkolech policie, činnosti soudu, seznamují se se zásadami bezpečného chování, povídají si o škole, zda nemají s jinými žáky problémy apod.. Pro přednášející je důležité, aby navázali s dětmi kontakt a aby se děti aktivně zapojily do debaty, či různých her. Na II. stupni jsou přednášky především zaměřeny již na samotnou kriminalitu, zvyšování právního vědomí, prevenci drogových závislostí a také na šikanu nebo záškoláctví. Pro zpestření jsou při přednáškách využívány i různé pomocné prostředky, jako např. soutěže, promítání, letáky a brožury, testy a dotazníky, které jsou většinou anonymní. Na gymnáziích, středních školách a učilištích jsou rovněž organizovány besedy a přednášky se studenty, ale záleží na každé škole, zda nabídku přijme, či odmítne. Jedná se převážně o témata týkající se problematiky drog a zvyšování právního vědomí. Díky těmto přednáškám a besedám s mládeží bylo zjištěno, že problémy, které se ve školách vyskytovaly, zůstávaly skryty kvůli špatné součinnosti mezi institucemi. Jednalo se zvláště o minimální výměnu informací o problémové mládeži mezi školami, OSPOD a policií.

5.2.2 Case management

Tým Eger využívá projekt Case management, který se zaměřuje především na kriminalitu, jejímiž pachateli či oběťmi jsou děti mladší 15 let a mladiství. Case management je zaměřen na výchovné problémy a také na trestnou činnost mládeže. Každý případ se řeší společně u kulatého stolu. Hledají se příčiny, které vedly k protiprávnímu jednání dítěte, mapuje a zkoumá se prostředí, ve kterém vyrůstává a tráví spousta času, a hodně se diskutuje, jak daný případ vyřešit, neboť každý případ má svá specifika. Společným cílem je vyzkoušet všechny možné a účinné alternativy k nápravě, než bude muset být přikročeno k sankcím.

Projekt „*Case management*“ nebo-li „*případová konference*“ je metoda, která se zabývá sociální prací s nezletilým dítětem a jeho rodinou čerpající ze zkušeností ze zahraničí, především Velké Británie. Do projektu jsou zapojeni policisté speciálně vyškolení pro práci s dětmi, státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Chebu se specializací na trestné činy mladistvých, psychologové, třídní učitel mladistvého pachatele, speciálně vyškolení úředníci PMS a OSPOD pro práci s mládeží, rodiče a dítě, které se již dopustilo jakéhokoliv protiprávního jednání. Každý z těchto subjektů může navrhnout případ, který by byl vhodný řešit case managementem a poté navrhovatel svolá konkrétní osoby, které by mohly s tímto případem pomoci. Pracovníci specializovaní na práci s mládeží se v dohodnutý termín sejdou a projednají, jestli je vhodné tento případ řešit tímto způsobem. Pokud se tak rozhodnou, stanoví se další termín schůzky. Na další schůzce si předají získané informace, provedou analýzu a navrhnou konkrétní opatření, které by mělo pomoci vyřešit danou problematiku. Při další schůzce se přivou ke společnému stolu rodiče (zákonní zástupci) a také jejich potomek. Určený moderátor, většinou navrhovatel, seznámí jednotlivé účastníky a ti sdělí, pod jakou instituci spadají. Poté každý sám za sebe navrhne řešení, možnou pomoc a předá na sebe spojení (telefon, fax, e-mail, adresu). Moderátor na závěr zopakuje schválená opatření a o jednání se sepíše stručný zápis, který všichni účastníci podepíší. Zápis se předá všem zúčastněným osobám a stanoví se termín další schůzky, kde se následně hodnotí plnění stanovených úkolů. Při této kontrolní schůzce není nutné zúčastnění všech subjektů, ale určený moderátor v této věci, má povinnost zápis o provedené schůzi zaslat všem subjektům na vědomí.

5.3 Statistická data

Na následujících stranách jsou rozepsány statistické údaje za období účinnosti ZSM do konce roku 2008.

Tabulka č. 1: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2004 - 31.12.2004

Činy	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Děti mladší 15 let	Mladiství	Děti mladší 15 let	Mladiství
Násilné	705	1341	806	1244
Mravnostní	92	161	76	151
Majetkové	1953	4701	2273	3539
Hospodářské	110	221	90	187
Ostatní	459	1462	489	1076
Celkem	3319	7886	3734	6197

Zdroj:: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/2004/index.html [2008-13-11]

Tabulka č. 2: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2005 - 31.12.2005

Činy	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Děti mladší 15 let	Mladiství	Děti mladší 15 let	Mladiství
Násilné	581	1149	700	1027
Mravnostní	104	190	85	172
Majetkové	1786	4643	1990	3251
Hospodářské	100	248	96	178
Ostatní	515	1384	470	1026
Celkem	3086	7614	3341	5654

Zdroj:: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/2005/index.html [2008-13-11]

Tabulka č. 3: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2006 - 31.12.2006

Činy	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Děti mladší 15 let	Mladiství	Děti mladší 15 let	Mladiství
Násilné	544	990	555	907
Mravnostní	74	175	73	151
Majetkové	1820	4159	1830	3088
Hospodářské	101	280	72	161
Ostatní	551	2001	497	1501
Celkem	3090	7605	3027	5808

Zdroj:: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/2006/index.html [2008-13-11]

Tabulka č. 4: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2007 - 31.12.2007

Činy	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Děti mladší 15 let	Mladiství	Děti mladší 15 let	Mladiství
Násilné	498	1082	537	998
Mravnostní	86	184	80	169
Majetkové	1457	3966	1410	2914
Hospodářské	57	212	45	166
Ostatní	612	2635	563	2075
Celkem	2710	8079	2635	6322

Zdroj:: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/krim_stat/2007/index.html [2008-13-11]

Tabulka č. 5: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2008 - 31.12.2008

Činy	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	Děti mladší 15 let	Mladiství	Děti mladší 15 let	Mladiství
Násilné	499	958	552	857
Mravnostní	93	155	84	146
Majetkové	1409	3844	1295	2718
Hospodářské	65	153	44	140
Ostatní	717	2618	748	2153
Celkem	2783	7728	2723	6014

Zdroj:: http://www.policie.cz/statisticke-prehledy-kriminality-725362.aspx_ [2009-05-02]

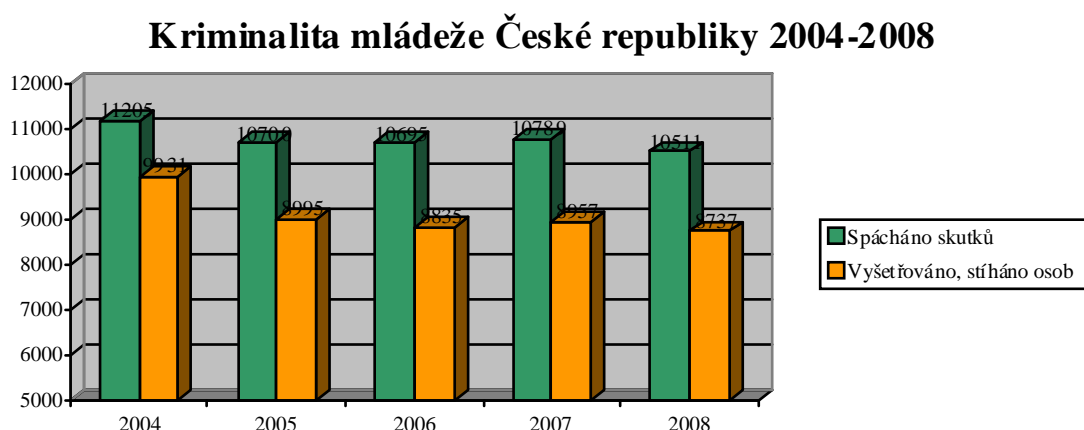
Pokud lze vycházet ze skutečnosti, že evidovaná trestná činnost mládeže a činy jinak trestné (osob mladších 15 let) jsou zpracovány na základě objektivních údajů poskytnutých Policejním prezídiem České republiky, jsem dospěla k následujícím závěrům.

Jak vyplývá z přehledných tabulek o kriminalitě mládeže za roky 2004-2008 lze konstatovat, že:

- 1) trestná činnost páchaná osobami ve věku 15-18 let (mladistvými) zůstává po celé období zhruba na stejné úrovni, pokud pominu drobné difference mezi jednotlivými roky.

- 2) Co se týče činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími 15 let, statistika hovoří o tom, že došlo během těchto let k poklesu útoků. Domnívám se však, že tato čísla jsou do jisté míry zavádějící. Je totiž otázkou, zda všechny útoky jsou skutečně statisticky zaznamenány. Záleží totiž také na tom, zda policie tyto skutky vždy řádně vykáže a zda se vůbec policie nebo jiné kompetentní orgány o všech těchto skutečích dozví.
- 3) Z dat uvedených v tabulkách také vyplývá, že jednoho skutku se mohlo dopustit více pachatelů a naopak jeden pachatel se mohl dopustit více skutků.
- 4) Ve struktuře kriminality mládeže stále dominují převážně majetkové delikty, což ostatně prokazují také statistiky - o tomto se však veřejnost většinou nedozvídá, naopak v médiích dominují informace o mladých vražích či jejich brutálních činech.

Jak jsem měla možnost si ověřit z různých zdrojů (policie, OSPOD, PMS), je sice pravda, že statisticky mohlo dojít ke snížení počtu útoků ze strany dětí mladších 15 let. Na druhou stranu jsou některé tyto útoky páchané těmito dětmi provázeny vyšší brutalitou a s těžšími následky (vyšší škody na majetku, těžší následky fyzických útoků, zákeřnost, použití zbraní apod.).

Obrázek č. 2: Graf kriminality mládeže České republiky 2004-2008

Z tohoto grafu vyplývá, že dochází dle údajů Policejního prezidia České republiky k mírnému snížení páchaní skutků, vyšetřování i stíhání mládeže.

6. Úloha PMS v praxi

6.1 Poslání a cíle PMS u mládeže

Zvláštní a stále se rozšiřující oblast činností PMS představuje práce s mládeží. Na jednotlivých střediscích PMS se speciálně vyškolují úředníci, kteří se věnují této agendě. „Pracovníci PMS zajišťují dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže jak výkon mnoha výchovných a trestních opatření, zejména dohledu probačního úředníka a společensky prospěšné činnosti, tak zejména usilují o co nejrychlejší vstup do případů.“¹⁴ Zapojení mladistvého pachatele do běžného společenského života bez dalšího protiprávního jednání, zapojení poškozených do procesu řešení následků trestné činnosti a jejich odškodnění a také především urovnání konfliktu jsou v této oblasti hlavní cíle činnosti PMS. Na PMS se může obrátit jak obviněný, či jeho zákonní zástupci, tak poškozený, a to bezplatně.

6.2 Pojem probace a mediace

Pojem probace je odvozeno z latinského slova probare, tj. zkouseti, ověřovati. V průběhu 19. století se začíná objevovat probace jako specializovaná forma činnosti s pachateli, která obsahuje kontrolu a také dohled dedukované od soudního rozhodnutí. Za zakladatele probace je považován bostonský obuvník John Augustus, který se dobrovolně staral o správné včlenění pachatele trestných činů do společnosti a předcházet tak dalšímu páchání protiprávního jednání.

Pojem mediace má svůj původ v latinských slovech mediu, median, tj. střed, prostřední. Podstata mediace spočívá ve zprostředkování komunikace za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným za účasti třetí osoby – mediátora. Jeho úkolem je pomoci oběma stranám dospět k řešení, které by uspokojilo jejich potřeby a zájmy. Tento způsob řešení sporů se používá tehdy, když obě strany jsou schopny vyřešit spor vlastními silami s minimálním vnějším zásahem. Je však důležité pomoci všem zúčastněným stranám dospět ke kompromisu. V praxi se setkáváme s mediací přímou,

¹⁴ Probační a mediační služba ČR. Odborné činnosti. Práce s mladistvými a dětmi. [online], [cit. 2008-6-12]. Dostupný z WWW: http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=56.

u které dochází k setkání poškozeného a pachatele tváří v tvář, a mediací nepřímou, kdy mediátor plní roli prostředníka mezi stranami.

6.3 PMS v přípravném řízení u mladistvých

V případě, že se mladistvý dopustí protiprávního jednání, snaží se PMS v rámci přípravného řízení působit na mladistvého pachatele tak, aby si uvědomil, co svým protiprávním jednáním způsobil, usiloval o nahrazení vzniklé škody, vyjádřil, že svého jednání lituje a snažil se obnovit narušené mezilidské vztahy.

6.3.1 Zahájení činnosti specializovaného úředníka

Všechna usnesení o zahájení trestního stíhání, které vydává příslušný útvar Policie České republiky, tj. služba kriminální policie a vyšetřování, podle § 160 TR se zapisují do pomocné evidence mládeže. Výrok usnesení musí obsahovat popis skutku, ze kterého je mladistvý obviněn, osobní údaje jako je jméno a příjmení, datum a místo narození, trvalý pobyt, přechodný pobyt, a v odůvodnění přesně označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání. Na středisko PMS by měla být zasílána všechna usnesení o zahájení trestního stíhání, pokud ne, může se specializovaný úředník PMS pro práci s mládeží odkazovat na již zmíněný § 60 zákona č. 218/2003 Sb., který zní: „o zahájení úkonů trestního stíhání mladistvého je třeba bez zbytečného odkladu informovat též jeho zákonného zástupce, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službu.“¹⁵

Na základě získaných informací a svého pohledu se specializovaný úředník rozhodne, zda vstoupí do trestního řízení a zahájí tak v něm další kroky k vyřešení případu či zda do případu prozatím nevstoupí. V případě, že se rozhodne pro vstup, založí probační spis. Pro založení spisu není nutné čekat na písemné pověření dozorujícího státního zástupce, který má též specializaci na trestné činy mladistvých, a to proto, aby se mohlo začít na mladistvého výchovně působit, co nejdříve po spáchání provinění. Pokud PMS v konkrétním případě zahájí svou činnost dříve, než obdrží

¹⁵ § 60 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM.

pověření od dozorcujícího státního zástupce, postačí pouze, když jej neprodleně písemně vyrozumí.

V průběhu vyšetřování je důležité spolupracovat se subjekty, které se na vyšetřování a řešení protiprávního jednání podílejí. Z důvodu lepší spolupráce v okrese Cheb byl vytvořen, jak již bylo zmíněno, v roce 2004 „Tým Eger“, který je složen ze specialistů pro práci s mládeží.

6.3.2 Činnosti poskytované specialistou PMS v průběhu přípravného řízení

Specializovaný úředník PMS pro práci s mládeží nejdříve kontaktuje mladistvého, jeho zákonné zástupce a poškozeného. Domluví se na konkrétním datu a času schůzky a poté písemně pozve všechny klienty na úvodní konzultaci,¹⁶ tj. obviněného a poškozeného. Zde je důležité, aby se úvodní schůzky zúčastnily všechny osoby. Tato pozvánka na úvodní konzultaci je zasílána na vědomí také zákonnému či právnímu zástupci mladistvého, popř. zmocněnci poškozeného.

Specialista se především snaží, aby se mezi obviněným mladistvým a poškozeným urovnali narušené vztahy. Mladistvého naviguje, aby si uvědomil své provinění a učinil kroky k náhradě způsobené škody. Dále, aby vyjádřil, nejen pouhými slovy, že svého jednání lituje, ale hlavně, aby se sám chtěl aktivně začlenit do tohoto procesu.

Díky vytvoření multidisciplinárních týmů může specialista dobře spolupracovat s pracovníky OSPOD a případně dalšími institucemi, shromažďovat informace potřebné k vytvoření zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, která je důležitá pro státního zástupce i soudce při rozhodování o dalších úkonech.

Při vypracovávání této zprávy se specialista domlouvá s pracovníky OSPOD, neboť i tento orgán může šetření v rodinách také provádět. Není dobré zatěžovat rodiny

¹⁶ Viz příloha č. 1 - Pozvánka na úvodní konzultaci.

opakovaným šetřením, a proto platí nespaná zásada, že orgán, který provede šetření, ten předá informaci tomu druhému, nebo šetření provedou společně.

Šetření v rodině se provádí tehdy, pokud jsou rodiče a mladistvý doma. Lepší je, když jsou přítomni všichni členové rodiny obývající jednu domácnost, ale není podmínkou. Pokud někdo z dospělých nesouhlasí s šetřením, je důležité podrobně vysvětlit smysl a způsob provedení návštěvy. Jestliže stále nesouhlasí, je třeba informovat dozorujícího státního zástupce nebo soudce. V případě, že se specialista důvodně obává, že by mohl být během cesty či v rodině ohrožen, provádí šetření se spolupracovníkem.

Při šetření v rodině je důležité přivítání. Uvítání probíhá jako při návštěvě cizí osoby, která rozhoduje o Vašem dítěti, a tak ochranné a obranné postoje rodiny jsou přirozené. Rozhovor by měl probíhat se všemi členy rodiny, a to nejlépe u stolu nebo v obývací místnosti. Důležité je, aby na sebe všichni viděli a nikdo neměl pocit ostrčenosti. Při rozhovoru je také velmi důležité, aby spolu mohli nerušeně mluvit a pokud je v místnosti zapnutá televize či rádio, většinou specialista požádá o jeho vypnutí, aby nebyla odváděna pozornost některých osob. Specialista by měl vést rozhovor tak, aby měl mladistvý možnost vyjadřovat své názory a projevovat své způsoby chování. Po rozhovoru většinou probíhá prohlídka bytu či domu. Pokud si dospělý člen rodiny nepřeje ukázat nějakou místnost, musí to specialista respektovat, ale je dobré, kdyby dalším rozhovorem zjistil proč si nepřeje, aby se podíval do některé z místností. V průběhu celého šetření si specialista zapisuje stručné poznámky. Někteří úředníci mají vlastní vytištěné formuláře, v kterých si dělají poznámky.

Návštěva není přesně organizována, vyvíjí se postupně podle okolností. Specialista většinou sleduje složení rodiny, jejich zvyklosti, rodičovský a sourozenecký vztah, komunikace všech žijících osob, zajištění provozu domácnosti, či stav domácnosti z hlediska čistoty, uspořádanosti, případné přítomnosti nepříznivých faktorů jako je např. prach, nedostatečně osvětlení, nevhodná teplota, vlhkost. Při zpracovávání této zprávy je důležité, aby specializovaný úředník nehodnotil rodinu podle sebe, ale podle možností sledované rodiny.

Zprávu je dobré zpracovat co nejdříve po skončení šetření v rodině. Tato zpráva slouží jako pomůcka pro doporučení, jak s mladistvým a jeho rodinou jednat, řešit problém a preventivně působit na mladistvého. Toto šetření má také přispět, aby se členové rodiny, aktivně zapojili do tohoto procesu.

Již v průběhu trestního řízení může specialista s přihlédnutím na aktuální situaci mladistvého v rodinném, výchovném a sociálním okolí podat státnímu zástupci návrhy na uložení možných výchovných opatření¹⁷ a po jejich uložení kontroluje také jejich výkon. S vykonáváním výchovného opatření je nutný souhlas mladistvého.¹⁸ Jedním z nejčastějších příkladů v oblasti výkonu výchovného opatření je společensky prospěšná činnost (dále jen SPČ). Mezi mladistvým a institucí, která zajišťuje SPČ, se sepíše dohoda o realizaci výkonu výchovné povinnosti SPČ¹⁹, záznam o zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví při práci (dále jen BOZP) při výkonu SPČ²⁰ a také harmonogram výkonu SPČ²¹, které jsou součástí této dohody. Pro evidenci kontroly v průběhu výkonu výchovné povinnosti se zpracovává karta mladistvého.²²

6.4 PMS v oblasti náhrady vazby mladistvého jiným opatřením

6.4.1 Činnost střediska PMS před rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení

Na středisku PMS se zakládá korespondence do správního deníku nebo do samostatného sběrného spisu od mladistvých obviněných, kteří jsou ve výkonu vazby a žádají o náhradu vazby jiným opatřením. Na tyto listiny reaguje středisko tím, že napíše mladistvému, jak má ve věci postupovat.

Nejprve si mladistvý napíše žádost o nahrazení vazby jiným opatřením a zašle orgánu činném v trestním řízení (dále jen OČTŘ), který o náhradě vazby bude rozhodovat. Úředník většinou s tímto dopisem posílá i vzor, jak má žádost po obsahové a formální stránce vypadat. Tento orgán dá poté pokyn příslušnému středisku

¹⁷ Viz příloha č. 2a, 2b, 2c, 2d, 2e - Návrhy na uložení výchovného opatření.

¹⁸ Viz příloha č. 3 - Souhlas mladistvého s uložení výchovného opatření.

¹⁹ Viz příloha č. 4 - Dohoda o realizaci výkonu výchovné povinnosti SPČ.

²⁰ Viz příloha č. 5 - Záznam o zajištění BOZP při výkonu SPČ.

²¹ Viz příloha č. 6 - Harmonogram výkonu SPČ.

²² Viz příloha č. 7 - Osobní karta klienta SPČ.

PMS, aby shromáždil podklady pro rozhodnutí. Místně příslušné středisko je to, kde se případ mladistvého projednává. Jednotlivá střediska PMS mezi sebou spolupracují, a to formou dožádání. Jedná se o písemnou žádost, která obsahuje základní údaje o mladistvém (jako je jméno, příjmení, datum a místo narození, trvalé bydliště), právní kvalifikaci provinění a také konkrétní otázky, které potřebuje mít středisko zodpovězeny a též datum, do kdy mají být požadované informace dodány. Obdržené dožádání střediska evidují ve správní agendě. Tyto dožádání se neprovádí přednostně, vyřizují se podle časových možností střediska. V případě, že nebude schopno středisko do stanoveného termínu věc vyřídit, musí o tomto neprodleně informovat.

V rámci přípravy podkladů pro nahrazení vazby jiným opatřením zpracovává středisko „*Stanovisko PMS k možnosti nahrazení vazby mladistvého jiným opatřením*“.²³ Toto stanovisko obsahuje základní informace o mladistvém, zdroje informací, ze kterých PMS čerpala, zprávu o osobních a rodinných poměrech mladistvého a také zhodnocení všech možných rizik při propuštění obviněného mladistvého z vazby a návrhy potřebných opatření.

6.4.2 Činnost střediska PMS po rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení

Činnost střediska PMS se zahajuje, jak už bylo zmíněno, na základě písemného pověření od OČTŘ, jenž rozhodl o dohledu probačního úředníka při náhradě vazby mladistvého. Pokud je vazba mladistvého nahrazena dohledem probačního úředníka, tak informace o propuštění z vazby na svobodu je poskytována Vězeňskou službou ČR prostřednictvím „*Hlášenky*“²⁴, která obsahuje pro středisko PMS důležité informace o mladistvém jako je jméno a příjmení, datum narození, OČTŘ, který o nahrazení vazby dohledem rozhodl, usnesení, na jehož základě byla vazba mladistvého nahrazena dohledem probačního úředníka, spisová značka, adresa trvalého pobytu mladistvého, případně přechodná adresa a datum propuštění. V případě, že mladistvý kontaktuje příslušné středisko PMS dříve, než obdrží usnesení o nahrazení vazby dohledem, zahájí s ním svou činnost dříve a poté si usnesení dodatečně vyžádá. Jestli středisko PMS

²³ Viz příloha č. 8 - Stanovisko PMS k možnosti nahrazení vazby mladistvého jiným opatřením.

²⁴ Viz příloha č. 9 - Hlášení změn.

připravovalo podklady pro zpracování zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého, či pro nahrazení vazby jiným opatřením, v založeném spisu se pokračuje.

6.4.3 Činnost střediska PMS v případě bylo-li rozhodnuto o náhradě vazby mladistvého dohledem

Na začátku výkonu dohledu musí být mladistvý poučen podle § 16 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM, a seznámen se svými právy, ale také i povinnostmi. Specializovaný úředník se může s mladistvým dohodnout na povinnostech, které jsou nad rámec již v zmíněném § 16 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., ZSM (např. uzavření dohody o náhradě škody). Je třeba o těchto dojednaných krocích neprodleně informovat OČTŘ, který o náhradě vazby dohledem rozhodl, a prokonzultovat, aby dojednané kroky nemařily průběh vyšetřování.

Zprávy o průběhu dohledu při náhradě vazby dohledem se zpracovávají průběžně, interval se sjednává s OČTŘ. Shrnutá zpráva se vždy zpracovává před meritorním rozhodnutím.

7. Závěr

Protiprávní jednání mládeže představuje relevantní společenský problém, a proto mě zaujala tato problematika natolik, že jsem si ji vybrala jako téma své bakalářské práce a zanalyzovala jsem ji se zaměřením na činnost Probační a mediační služby České republiky.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, byl přijat 25. června 2003 s účinností od 1.1.2004 a do současné doby byl čtyřikrát novelizován. První novela, zákon č. 383/2005 Sb. z 19.8.2005 s účinností od 1.12.2005, ukládá soudu pro mládež povinnost dát podnět k zahájení řízení, pokud jsou dány důvody pro nařízení ústavní výchovy, obecnému soudu. Dále stanovila soudu pro mládež do 30 dnů od zahájení řízení rozhodnout o změně nebo zrušení výchovných opatření. Zákonem č. 253/2006 Sb. z 19.4.2006 s účinností od 1.7.2006, došlo k umožnění za určitých podmínek zveřejnění pravomocných rozsudků. Zákonem č. 345/2007 Sb. z 5.12.2007 s účinností od 1.1.2008, došlo ke změně zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v oblasti týkající se změny podmínek vyhoštění mladistvého, který je občanem Evropské unie. Zatím poslední novela zákona č. 218/2003 Sb., která se týká rozšíření počtu druhů ochranných opatření o zabezpečovací detenci, je provedena zákonem č. 129/2008 Sb. z 19.3.2008 s účinností od 1.1.2009.

Dále jsem se zamyslela nad příčinami způsobujícími vznik možného páchaní protiprávních činů mládeže, které jsem rozdělila na endogenní a exogenní. Jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících možný vznik protiprávního jednání mládeže je dle mého názoru způsob působení a vliv rodinné výchovy a také zázemí nezletilých osob. Správný vzor rodičů je totiž ten nejlepší výchovný prostředek, který může v každém směru ovlivnit výchovu a tím i zvládnutí situace, která by negativně působila na právě se rozvíjejícího jedince.

V kapitole, zabývající se statistikou ohledně výčtu nejčastěji páchaných provinění mladistvých a činů jinak trestných dětí mladších 15 let, jsem shrnula statistická data do tabulek pro jednotlivé roky od účinnosti zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, tj. od roku 2004 do roku 2008, za který jsou k dispozici

zatím poslední statistické výstupy. Tato kapitola je do bakalářské práce zařazena pro zajímavost a vykreslení různorodosti spáchaných protiprávních činů mládeže. Pomocí grafu je znázorněna tendence mírně se snižujícího počtu skutků spáchaných mladistvými a dětmi mladšími 15 let a stíhání i vyšetřování mládeže za tyto skutky, resp. trestné činy, které byly v těchto skutečích spatřovány. Závěrem kapitoly je mé vyjádření a zhodnocení objektivitu těchto statistických dat.

Spolupráce orgánů činných v trestním řízení s probační a mediační službou, orgánem sociálně právní ochrany dětí a s dalšími institucemi, které se podílejí na práci s mládeží, nebyla v praxi dostatečně zabezpečena. Tento problém byl následně vyřešen pomocí multidisciplinárních týmů, které byly v řadě měst zřízeny. Spolupráce odpovědných orgánů v těchto specializovaných týmech je zaměřena na posílení výchovného působení na mládež, na individuální přístup a na včasné zabránění a předcházení protiprávního jednání. V Chebu byl v roce 2004 vytvořen speciální tým „Eger“ složený ze specialistů pro mládež z řad chebské policie, místního střediska probační a mediační služby, oddělení sociálně právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Městského úřadu v Chebu, Okresního státního zastupitelství v Chebu, pedagogicko-psychologické poradny, škol a nestátních neziskových organizací.

Pokud jde o oblast mladistvých pachatelů a pachatelů z řad dětí mladších 15 let ve vztahu k činnosti probační a mediační služby, je třeba se zmínit o tom, že pole působnosti probační a mediační služby v této souvislosti je velice široké. Probační a mediační služba České republiky je významným realizátorem a aplikátorem zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Specializovaní pracovníci, kteří vykonávají dohled nad obviněnými, obžalovanými nebo odsouzenými mladistvými, popř. nad dětmi mladšími 15 let v rámci uloženého opatření - dohledu probačního úředníka, sledují jejich chování, poskytují individuální pomoc a působí na ně, aby vedli spořádaný život.

Přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, bylo velkým pozitivním krokem. Tento zákon lze považovat za účinný a účelný a především ucelený nástroj k řešení problematiky trestněprávní odpovědnosti mládeže. Jeho hlavním smyslem je nejen ohleduplný přístup k řešení protiprávního jednání mládeže, ale též zaměření se na výchovu a nápravu takovýchto jedinců a také na jejich správné začlenění

do společnosti. Na druhou stranu ani ta sebelepší právní úprava sama o sobě protiprávní jednání mládeže vyřešit ani vymýtit nedokáže. Je třeba informovat, motivovat, ale také od páchání predeliktivního či deliktivního chování mládež odrazovat. Pozornost by se neměla zaměřovat pouze na ty, kteří se již protiprávního jednání dopustili, ale i na všechny ostatní z důvodu prevence.

Naše společnost neustále vynakládá značné prostředky a úsilí na řešení kriminality obecně, nevyjímaje kriminalitu mládeže a k tomuto má přispět i nový trestní zákoník, který zásadním způsobem změní a zmodernizuje české trestní právo. Tento nový kodex má nahradit nynější hmotněprávní normu z roku 1961. Nový zákoník například zvyšuje horní hranici sazby trestu odnětí svobody z dosavadních 15 na 20 let, přičemž výjimečný trest, vyjma trestu na doživotí, bude trest odnětí svobody od 20 až do 30 let. Přinese novou kategorizaci trestných činů na zločiny a přečiny, přičemž přečiny budou všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody do 5 let, všechny ostatní trestné činy budou zločiny. Zavádí i řadu nových trestných činů, např. stalking, tedy nebezpečné pronásledování, a snižuje trestní odpovědnost na 14 let včetně sexuální aktivity. Nový trestní zákoník byl nakonec po několikaletém bouřlivém projednávání schválen jak na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, tak také v horní komoře Parlamentu České republiky, tj. v senátu, a dne 27.1.2009 byl podepsán prezidentem České republiky. Jeho podpisem byla potvrzena vůle širokého politického spektra ke změně trestního práva, ke změně, kterou nový trestní zákoník zásadním způsobem mění a modernizuje české trestní právo. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, nabývá účinnosti dne 1.1.2010, nicméně v průběhu tohoto roku (tj. rok 2009) dojde ještě v Parlamentu České republiky k ministrem spravedlnosti slíbené diskuzi nad kontroverzním a hojně diskutovaným tématem věkové hranice trestní odpovědnosti. Dne 19.2.2009 byl vládě České republiky zaslán poslanecký návrh zákona (sněmovní tisk č. 748/0) k vyjádření stanoviska, který předpokládá vrácení věkové hranice trestní odpovědnosti ze 14 let zpět na 15 let. Je tedy zřejmé, že i na základě politických dohod a ústupků lze očekávat, že tento návrh zákona, resp. novela trestního zákoníku, legislativním procesem projde a věková hranice trestní odpovědnosti se znovu vrátí na 15 let. Všechny tyto změny se samozřejmě promítnou i do dalších souvisejících právních předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, nevyjímaje.

8. Seznam literatury

8.1 Zákony

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

8.2 Literatura

Marshall, Luhan. Člověk, média a elektronická kultura. JOTA, 2000, ISBN 80-7217-128-3.

Hofbauer, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

Haták, Václav a Hanáková Věra. Domácí právník. May Day Publishing, 2007. ISBN 978-80-86986-34-0.

Jirák, Jan a Köpplová, Barbara. Média a společnost, Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-287-1

Matoušek, Oldřich a Kroftová, Andrea. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

Sak, Petr a Saková, Karolína. Mládež na křižovatce. Svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

Train, Alan. Nejčastější poruchy chování dětí. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.

Miříčka, A., Scholz, O.. O trestním soudnictví nad mládeží. Praha: Československý kompas, 1932.

Lata, Jan. Účel a smysl trestu. LexisNexis CZ, 2008. ISBN: 80-86920-24-0.

8.3 Internetové portály

<http://portal.justice.cz>

<http://www.epravo.cz>

<http://www.mvcr.cz>

<http://www.pmscr.cz>

<http://www.policie.cz>

<http://www.poradenskecentrum.cz>

<http://www.psp.cz>

8.4 Ostatní

Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže ze 6.2.2003, Sněmovní tisk 210/0 (systém ASPI).

Návrh metodického standardu PMS pro práci s mladistvými, listopad 2006 (vnitřní předpis PMS).

Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně o trestním řízení ve věcech mládeže – Sběrka pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 3/2007 (systém ASPI).

Státní zastupitelství, Praha: Novatrix, 2003 - profesní časopis č. 1/2008, 5/2008, 9/2008, 10/2008.

9. Seznam tabulek a obrázků

Tabulka č. 1: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2004 - 31.12.2004

Tabulka č. 2: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2005 - 31.12.2005

Tabulka č. 3: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2006 - 31.12.2006

Tabulka č. 4: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2007 - 31.12.2007

Tabulka č. 5: Kriminalita mládeže České republiky za období 1.1.2008 - 31.12.2008

Obrázek č. 1: Mapa České republiky s vyznačením krajů a okresů

Obrázek č. 2: Graf kriminality mládeže České republiky 2004 - 2008

10. Přílohy

Příloha č. 1 Pozvánka na úvodní konzultaci

Příloha č. 2 Návrhy na uložení výchovného opatření

2a) Dohled probačního úředníka

2b) Probační program

2c) Výchovné povinnosti

2d) Výchovné omezení

2e) Napomenutí s výstrahou

Příloha č. 3 Souhlas mladistvého s uložení výchovného opatření

Příloha č. 4 Dohoda o realizaci výkonu výchovné povinnosti SPČ

Příloha č. 5 Záznam o zajištění BOZP při výkonu SPČ

Příloha č. 6 Harmonogram výkonu SPČ

Příloha č. 7 Osobní karta klienta SPČ

Příloha č. 8 Stanovisko PMS k možnosti nahrazení vazby mladistvého jiným opatřením

Příloha č. 9 Hlášení změn

Příloha č. 1

adresa střediska

středisko

XPM...../200

V dne

Pan/slečna
Jméno, příjmení
Ulice
PSČ, město

Pozvánka na úvodní konzultaci

Vážený pane/slečno,

v současné době je proti Vám vedeno u Okresního státního zastupitelství v pod č. j. Zt .../2005 trestní řízení pro provinění dle § ... odst. .. písm. .. tr. zákona. Jako probační úředník střediska Probační a mediační služby ČR v..... jsem byla pověřena (kým) k zahájení činnosti v této věci.

Činnosti, které středisko Probační a mediační služby vyvíjí v této fázi trestního řízení, směřují k urovnání následků trestné činnosti, tj. zejména k nahrazení vzniklé škody hmotné i morální vůči poškozenému a k obnovení narušených mezilidských vztahů. Váš přístup k urovnání následků trestné činnosti může být zohledněn při rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Při splnění všech zákonných podmínek je možné zprostředkovat mimosoudní řešení Vaší záležitosti. Obracíme se na Vás s nabídkou spolupráce v souvislosti s řešením výše uvedeného případu. Současně Vás informujeme, že využití naší nabídky ke spolupráci je z Vaší strany zcela dobrovolné.

V případě Vašeho zájmu Vás žádáme, abyste se

dostavil/a dne v hod.

do střediska PMS ČR (viz adresa v záhlaví). Na úvodní konzultaci Vám podrobně zodpovíme Vaše případné dotazy a poskytneme Vám konkrétní informace o možnostech spolupráce při řešení Vašeho případu.

Dáváme Vám na zvážení možnost prizvat ke konzultaci obhájce (nebo jej o konzultaci informovat), který Vám byl stanoven, nebo kterého jste si zvolil.

Pokud Vám navržený termín setkání nevyhovuje, kontaktujte nás, prosím, na uvedeném telefonním čísle, abychom se mohli domluvit na jiném datu a hodině setkání.

S pozdravem

.....
probační úředník

Na vědomí: zákonný zástupce

Příloha č. 2a

středisko

adresa střediska

XPM /200

V dne

Okresní státní zastupitelství

.....

Vaše sp. zn.:

Obv. ml. , nar., bytem – návrh na uložení výchovného opatření - dohled probačního úředníka

Ve shora uvedené trestní věci obv. ml. navrhuji uložit výchovné opatření - dohled probačního úředníka podle § 16 zákona č. 218/2003 Sb. Zákonné podmínky plnění dohledu byly s mladistvým předběžně projednány a s jeho možným uložením vyslovil mladistvý písemný souhlas.

Připojit krátké a stručné odůvodnění.

S pozdravem

.....
probační úředník

Přílohy:

Souhlas mladistvého s uložením dohledu probačního úředníka

Příloha č. 2b

adresa střediska

středisko

XPM/200

V dne

Okresní státní zastupitelství

.....

Vaše sp. zn.:

Obv. ml....., nar....., bytem, – návrh na uložení výchovného opatření - probační program

Ve shora uvedené trestní věci obv. ml.navrhuji uložit výchovné opatření - probační program podle § 17 zákona č. 218/2003 Sb. Podmínky účasti a splnění probačního programu byly s mladistvým předběžně projednány a s jeho uložením vyslovil mladistvý písemný souhlas.

Mladistvývyhledal kontakt s naším Střediskem a projevil žádost o zprostředkování jednání s poškozeným ohledně náhrady. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná již o druhý případ jednání mladistvého (již jednou v r. řešen pro přestupek), navrhuji uložit výchovnou povinnost - absolvovat probační program Učební programy. Cílem je snížit riziko opakování páčání trestné činnosti mladistvým.

S pozdravem

.....
probační úředník

Přílohy:

Souhlas mladistvého s uložením probačního programu

Příloha č. 2c

adresa střediska

středisko

XPM /200

V dne

Okresní státní zastupitelství

.....

Vaše sp. zn.:

Obv. ml., nar., bytem – návrh na uložení výchovného opatření - výchovná povinnost

Ve shora uvedené trestní věci obv. ml. navrhuji uložit výchovné opatření - výchovná povinnost podle § 18 zákona č. 218/2003 Sb. Podmínky výkonu a splnění výchovné povinnosti *např. společensky prospěšné činnosti* byly s mladistvým předběžně projednány a s jejím uložení vyslovil mladistvý písemný souhlas.

Připojit krátké a stručné odůvodnění.

např.: Domnívám se, že tato výchovná povinnost velmi výrazně přispěje, spolu s projednáním věci před soudem, k završení nápravy obviněného. Navrhuji uložit, vzhledem k osobním poměrům mladistvého, vykonání společensky prospěšné činnosti (nepracuje, sankčně vyřazen z ÚP) v rozsahu 40-50 hodin.

S pozdravem

.....
probační úředník

Přílohy:

Souhlas mladistvého s uložení výchovné povinnosti

Příloha č. 2d

adresa střediska

středisko

XPM/200

V dne

Okresní státní zastupitelství

.....

Vaše sp. zn.:

Obv. ml., nar., bytem – návrh na uložení výchovného opatření - výchovné omezení.....

Ve shora uvedené trestní věci obv. ml. navrhuji uložit výchovné opatření - výchovné omezení..... podle § 19 zákona č. 218/2003 Sb. Podmínky výkonu a splnění výchovného omezení *např. zdržení se návštěvy fotbalových zápasů* byly s mladistvým předběžně projednány a s jeho uloženíím vyslovil mladistvý písemný souhlas.

Připojit krátké a stručné odůvodnění.

S pozdravem

.....
probační úředník

Přílohy:

Souhlas mladistvého s uloženíím výchovného omezení

Příloha č. 2e

středisko

adresa střediska

XPM/200

V dne

Okresní státní zastupitelství

.....

Vaše sp. zn.:

Obv. ml., nar., bytem – návrh na uložení výchovného opatření - napomenutí s výstrahou

Ve shora uvedené trestní věci obv. ml. navrhuji nařízení výchovného opatření – napomenutí s výstrahou, podle § 20 zákona č. 218/2003 Sb. O zákonných podmínkách a účincích napomenutí s výstrahou dle § 20 odst. 1 – 3 zákona č. 218/2003 byl mladistvý poučen a s jeho uložení souhlasí.

Připojit krátké a stručné odůvodnění.

S pozdravem

.....
probační úředník

Přílohy:

Souhlas mladistvého s uložení napomenutí s výstrahou

Příloha č. 3

středisko

XPM /200

adresa střediska

Souhlas s uložením výchovného opatření

Já, ml....., nar....., souhlasím s uložením výchovného opatření podle § 18 odst. 1, písm. c) zákona č. 218/2003 Sb. – společensky prospěšná činnost a podle § 16 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. – dohled probačního úředníka. Byl jsem řádně poučen probačním úředníkem o tom, že svůj souhlas mohu odvolat prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci, který vede řízení.

Zároveň prohlašuji, že jsem k výkonu výchovného opatření zdravotně způsobilý.

.....

podpis mladistvého

V dne

Příloha č. 4

DOHODA O REALIZACI VÝKONU VÝCHOVNÉ POVINNOSTI SPOLEČENSKY PROSPĚŠNÉ ČINNOSTI (SPČ)

Na základě rozhodnutí Okresního státního zastupitelství v, č.j.,
ze dne....., počet hodin....., místo výkonu.....

se mladistvý/á:

narozen/a:

bytem:

a městský, obecní úřad, nezisková organizace (poskytovatel místa výkonu společensky prospěšné činnosti):

dohodli na výkonu výchovné povinnosti SPČ takto:

1. Mladistvý/á zahájí výkon SPČ dne.....a práce budou dokončeny nejpozději do dohodnutého termínu, tedy dne (doba trvání nesmí překročit zkušební dobu uloženou rozhodnutím).

2. Poskytovatel místa výkonu SPČ poučil mladistvého o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a požární ochraně v rozsahu daném příslušnými právními předpisy pro dohodnutý druh práce a učinil o tom písemný záznam, podepsaný mladistvým, který je přílohou této dohody. V případě potřeby poskytovatel místa výkonu SPČ předá proti podpisu mladistvému kromě náradí a pracovních pomůcek také ochranné pracovní pomůcky. Mladistvý/á se zavazuje je řádně používat a v případě jejich ztráty nebo svévolného poškození je povinen je nahradit, jinak mu nebude umožněno pokračovat ve výkonu SPČ.

3. Harmonogram výkonu SPČ je zpracován na základě potřeb poskytovatele místa výkonu a dle časových možností mladistvého tak, aby nenarušil jeho přípravu na budoucí povolání, především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy, nebo výkon povolání či zaměstnání. Vykonávat SPČ lze nevyše čtyři hodiny denně a osmáct hodin týdně. Mladistvý/á se na vypracování harmonogramu podílí a dohodnuté termíny jsou pro něj/ni závazné. **Mladistvý/á bere na vědomí, že pokud se bez omluvy opakovaně nedostaví ve sjednaném termínu, může být tato dohoda ze strany poskytovatele místa výkonu zrušena a mladistvému nebude umožněno pokračovat ve výkonu SPČ.**

4. Mladistvý/á bere na vědomí poučení, že je povinen/povinna provádět určené práce osobně, bezplatně a že poskytovatel místa výkonu SPČ bude hlásit Probační a mediační službě – středisku nejméně 1x za počet hodin vykonané SPČ, datum ukončení výkonu či veškerá neplnění dohodnutých podmínek výkonu SPČ, zejména jestliže určené práce nejsou bez závažného důvodu prováděny vůbec, nebo nejsou prováděny ve stanovené době nebo kvalitě. Po ukončení výkonu SPČ bude kopie této dohody zaslána místně příslušnému středisku PMS ČR.

V dne

podpis + razítko organizace

podpis mladistvé(ho), podpis zákonného zástupce

Příloha č. 5

**ZÁZNAM O ZAJIŠTĚNÍ BOZP PŘI VÝKONU
SPOLEČENSKY PROSPĚŠNÉ ČINNOSTI (SPČ)**

Zadavatel SPČ: (název, adresa sídla, IČO)		
O uložení SPČ rozhodl:	dne:	
čj.:	nabytí právní moci dne:	počet hodin SPČ:
Jméno a příjmení osoby vykonávající SPČ:		Datum narození:
Státní příslušnost:	Adresa trvalého pobytu:	
Základní popis a charakteristiky přidělené činnosti, místo výkonu SPČ:		
Osnova seznámení s možnými riziky, předpisy a pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při výkonu: (vypsát další odkazy na právní předpisy, pokyny k bezpečné práci, návody k obsluze strojů, přístrojů a náradí apod.) Například: 1. Seznámení s riziky vykonávané činnosti. 2. Pracovní pokyny k bezpečnému výkonu činnosti. 3. Návody k obsluze strojů a přístrojů. 4. Návody ke správnému používání náradí a náčiní. 5. Používání osobních ochranných pracovních prostředků. 6. Poučení o zacházení s chemickými látkami a přípravky. 7. Povinnosti v případě úrazu při výkonu SPČ, první pomoc. 8. Pokyny k předcházení požáru při výkonu SPČ. 9. Povinnosti v případě vzniku požáru při výkonu SPČ . 10. Další předpisy a pokyny.		
Prohlášení osoby vykonávající SPČ: Prohlašuji: - že jsem byl/a seznámen/a s předpisy a pokyny k zajištění BOZP shora uvedenými, - že jsem všemu porozuměl/a, - že výše uvedené předpisy a pokyny budu při výkonu u SPČ dodržovat. Datum a podpis osoby vykonávající SPČ:	Datum, jméno a příjmení, funkce a podpis zástupce zadavatele SPČ, který seznámení provedl:	

Příloha č. 6

HARMONOGRAM VÝKONU SPOLEČENSKY PROSPĚŠNÉ ČINNOSTI (SPČ)

Pokud se mladistvý/á nemůže v dohodnutém termínu k výkonu SPČ dostavit, musí se předem omluvit a doložit důvod nepřítomnosti (např. lékařské potvrzení) odpovědné kontaktní osobě tel:.....

<i>dohodnutý termín (datum)</i>	<i>podpis mladistvého</i>	<i>náplň činnosti a konkrétní místo výkonu SPČ</i>	<i>počet hodin vykonané SPČ</i>	<i>poznámky</i>	<i>podpis kontaktní osoby</i>

Poznámka: při nedostatku kolonek v tabulce harmonogramu je nutno zbývající počet hodin přiložit na dalším listě.

Příloha č. 7

**VÝCHOVNÁ POVINNOST SPOLEČENSKY PROSPĚŠNÉ ČINNOSTI
OSOBNÍ KARTA KLIENTA**

Klient Jméno a příjmení: Datum nar.: č.OP:		Instituce Název: Adresa: Kontaktní osoba:	
Výše opatření (počet hodin)	Jednací číslo Soudu PMS		Datum vydání usnesení
Projednání podmínek výkonu výchovné povinnosti Datum: Podpis klienta:		Datum zahájení výkonu výchovné povinnosti <i>(aktuální informaci o datu zahájení výkonu společensky prospěšné činnosti sdělit PMS)</i>	
Poučení o BOZP a PO Datum a podpis klienta:			
Sjednaný termín ukončení prací Datum a podpis klienta:		Práce budou vykonávány ve dnech PO ÚT ST ČT PÁ SO NE Neurčeno <i>(vybrané zakroužkovat)</i>	
Nově sjednaný termín ukončení prací Důvod změny: Datum a podpis klienta:		Práce budou vykonávány ve dnech PO ÚT ST ČT PÁ SO NE Neurčeno <i>(vybrané zakroužkovat)</i>	
Nově sjednaný termín ukončení prací Důvod změny: Datum a podpis klienta:		Práce budou vykonávány ve dnech PO ÚT ST ČT PÁ SO NE Neurčeno <i>(vybrané zakroužkovat)</i>	
Jsem srozuměn s tím, že výchovnou povinnost společensky prospěšné činnosti vykonávám dobrovolně a ve svém volném čase na základě písemného souhlasu Datum a podpis klienta:			
Práce provedeny ve stanoveném rozsahu hodin, dne Datum podpis odpovědné osoby Razítko instituce <i>(aktuální informaci o datu ukončení výkonu společensky prospěšných prací sdělit PMS)</i>			

Příloha č. 8

středisko

adresa střediska

Stanovisko Probační a mediační služby ČR k možnosti nahrazení vazby mladistvého jiným opatřením

Jméno a příjmení mladistvého klienta:

Datum narození:

Číslo PM spisu: XPM.... /200

Jednací číslo státního zastupitelství / soudu:

I. Uvedení zdrojů informací, ze kterých PMS při zpracování stanoviska čerpala:

II. Základní informace o způsobu navázání kontaktu mladistvého klienta s PMS ČR a o průběhu spolupráce:

III. Doplnující informace k rodinnému, sociálnímu a školnímu (pracovnímu) zázemí mladistvého klienta ve vztahu k možnosti nahrazení vazby jiným opatřením:

IV. Výsledné shrnutí provedené analýzy potřeb a rizik mladistvého klienta:

V. Stanovisko střediska PMS ČR k žádosti mladistvého klienta o nahrazení vazby jiným opatřením včetně doporučení vhodných intervencí, jež by měla být realizována v rámci náhrady vazby v případě kladného vyřízení žádosti klienta.

Datum a forma seznámení mladistvého klienta a jeho zákonných zástupců s obsahem tohoto stanoviska:

Klientovi a jeho zákonným zástupcům bylo stanovisko zasláno dne :

Datum a místo vypracování:

Razítko a podpis:

.....
probační úředník

Příloha č. 9

ČESKÁ REPUBLIKA Vězeňská služba České republiky Věznice OPAVA P.O.Box 115, 746 49 Opava IČO: 00212423 48 <small>(razítko věznice)</small>		Základní číslo:..... Stát příslušnost: <u>ČR - dle OP</u> důvod: 02 zkuš.doba: 3 roky s dohledem
HLÁŠENÍ ZMĚN		
Obviněný(á), Odsouzený(á):..... <small>(příjmení)</small>	<u>Darina</u> <small>(jméno)</small> <small>(rodné číslo nebo dat. nar.)</small>
Jmenovaná byla dne 14.04.2005 v 10,45 hod.podčiněně propuštěna z Věznice Opava na svobodu usnesením OS Opava, č.j. 5Pp /2005, z trestu OS Ostrava, č.j. /2003. Zbytek nevykonaného trestu je: 339 dní. Trv.bydl.:Ostrava, Poruba, ,okr.Ostrava Bydl.po prop.:Ostrava, Poruba, ,okr.Ostrava Hlášení zasláno: CEV, PMS, OS Opava, OS Ostrava, PCR Ostrava, PMS, os. spis Mag.města Ostrava Dne: 14.04.2005 K. Innová <small>jméno a podpis pracovníka</small>		
VS skl.č. 516		